

Л. Яновська

Л. Яновська

С

Повернув із Сибіру

драма в 5. діях.

— 5 —

Ціна 35 цнт.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОУ КНИГАРІЇ
ім. Тараса Шевченка.

168 East 4th Street,

New York, N. Y.

Л. ЯНОВСЬКА.

ПОВЕРНУВ СЯ ІЗ СИБІРУ

ДРАМА НА 5. ДІЙ.

— 1919. —

Накладом Української Книгарні ім. Т. Шевченка

168 E. 4 St. — New York, N. Y.

— ДІЄВІ ОСОБИ: —

МОТРЯ, — удова, років 50.

МАРИНА, — дочка її, накритка.

СТЕПАН, — молодий Маринин.

ДМИТРО, — парубок 30 років.

ЯВДОХА, — жінка років 45.

УЛЯНА, — дівка строкова.

МАКСИМ, — парубок, товариш Степана.

ОНИСЬКА, — дівка.

Дівчата, парубки, чоловіки, староста, урядник.

— Дієть ся за наших часів. —

ДІЯ ПЕРША.

Біля Марининої хати. Осінь. Праворуч—хата; біля хати тинь. Ліворуч—колодязь:

Де-кілька хвилин кин порожній, за коном чути голос стурбованого Степана: „пожди, пожди! я тебе!”

ЯВА І.

Степан, Дмитро та Максим.

Степан. (Сварить ся). Колись таки я тебе здибаю! Обльєш ся ти червоною юшкою, глитаю проклятий!

Максим. Та годі вже, годі сварить ся—однаково, не почує. І через що ви отсе знову счепили ся?

Степан. (До Максима). А ти чого увяз між нас? Яке тобі було діло розбороняти нас? Я-б йому наклав,—памятав би він мене, коли-б тебе не прита-скало!

Максим. Ти наклав би, чи ні, а він перевів би тебе на січку. Чи тобі так вже помутило ся, що ти й не бачив, що він вже й сокиру підняв?

Степан. То що, що сокиру? Хиба-б таки ми вдвох не подужали його?

Максим. Хто-ж — то „ми вдвох?”.

Степан. Я та Дмитро.

Максим. Дмитро стояв удесть час, як колода, з місця не ворухнув ся, пальцем не двинув, щоб тебе захистити. Хиба я не бачив?

Дмитро. Як я злякав ся...

Максим. Тим то з тебе і товариш поганий, що ти полохливий через край! Бачить, що Купниченко со-

киру вхопив, вже замиряєть ся, та й то голосу не подав... Се вже я не вперше примічаю, що ти не дуже-то поспішаєш ся ратувати товаришів з лихої пригоди.

Степан. Чого ти присікав ся до його? А як він справді злякав ся?....

Максим. Хай з парубками не товаришує, хай сидить на печі з бабами, коли справді такий полохливий....

Дмитро. (До Максима). Ти, слухай, не дуже-бо гримай, бо я хоч і полохливий, проте тебе не бою ся.

Степан. От ще й заведуть ся...

Максим. Як мені противно, що він такий лукавий.

Дмитро. Хто лукавий? Я?

Максим. Та вже-ж не хто... (До Степана). Товаришує з тобою, товаришує, ні в церкві, ні на ярмарку не розлучається ся, кварту горілки поставив наче з радості, що ти не пішов у москалі, а як трапила ся тобі пригода, то він зразу й онімів... Хиба-ж то не лукавий?

Степан. Кажеть ся-ж тобі, що він злякав ся.

ЯВА II.

Ті-ж та Марина.

Марина. (Виходить з хати). Як ви й не похрипнете, отак кричати?? Я думала—бійка яка, або що.

Максим. Тепер вже не бемо ся—тільки лаємо ся, а не давнечко били ся.

Марина. З ким? За що? Чого ти такий блідий, Степане?

Максим. Станови мені мерщій могорич—тільки що одваландав твого молодого від наглої смерти.

Марина. Ой, Господи! Мабуть чи не з Купниченком і знову завів ся?

Максим. З Купниченком же.

Марина. За що?

Максим. Питай його—я й сам не знаю.

Дмитро. Через ка-зна що завелись: ідемо ми ви-
гоном, а попереду нас Спиридонів унук корову же-
не. Коли десь узяв ся, як з землі виріс, той Купни-
ченко, стъобнув корову—та в бік, у його пшеницю.
Хлопець у голос та за коровою, а Купниченко, скіль-
ки духу, навперейми, та й загнав корову до себе в
двір. „Неси, кричить, карбованця, бо не віддам ко-
рови”....

Максим. А Степан напевне оступив ся за хлопця?

Дмитро. А Степан вбіг, як несамовитий, в двір
та зразу Купниченка по пиці: „отсе тобі карбова-
нець, отсе тобі два!” Той, заведено, нестерпів,—
ну й пішло....

Марина. І, Господи! Скільки вже разів я тобі ка-
зала: „не зайдай ти того Купниченка!”—Цур йому;
він же клятий такий!

Степан. За те його і треба бити, що він клятий.

Максим. Коли все село не спроможеть ся нічого
йому зробити, то тобі нічого і змагати ця з ним.

Степан. Що ти тяміш? Він на моїх очах, серед
білого дня людій грабує, а я повинен, на твою дум-
ку, мовчати?

Максим. Ось пожди-бо, не сердь ся. Я тобі вже
не раз і не два казав: сам ти його не чіпай, а коли
хочеш навспряжки приборкати його, то склич паруб-
ків, підстережено десь гуртом його в затишку та й
пограємо ся у волю.

Степан. Хиба я харциз який, душогуб, щоб на
засіди ішов? Він мені як не допече хоч і 20 душ по-
собників—я його не займу; а як дошкулить, як роз-
дратує отак, як отсе сьогодні роздратував, то я сам
піду проти усєї його дворні. Годі про се вже бала-
кати! Аж досадно: пограли ся, як малі діти, а бала-
чок і на віз не вбереш.

Максим. От завзятий! Рука так свербить, що й не
росправить у лікті, а ще мало!

Марина. Хиба справді руку перебив?

Степан. Де там, перебив? Зачепив трохи... Хай

— 6 —

він задавить ся, той Купниченко! Годі! Марино, сьогодні я не прийду до тебе—пожену на всю ніч коні пасті. Прощай! (Іде геть, за ним Максим та Дмитро).

ЯВА 3.

Марина та мати.

(Мати виходить з хати).

Марина. Чи ви знаєте, мамо;—Степан і знову побив ся з Купниченком!

Мати. Чого доброго! Вони колись ще й повбивають один одного: той катюга досаждає, а сей — наче та костриця—черкни сірник, і запалить ся.... Охо-хо! Зазнаєш щастя, як підеш за його заміж.

Марина. Нї, мамо, Степан даремно не нападається.

Мати. Тобі, заведено, Степан над усіх на сьвіті парубків найкращий, а я таких запальних і зроду не любила. Дмитро—ото парубок по мені: тихий, покірний, в вічливий. Проте ти краще за мене знаєш, хто тобі до пари, Гуляй, біля хати, а я побіжу на часину до Явдохи. (Іде геть).

Марина. Ідіть.

ЯВА 4./

Марина та Дмитро.

Дмитро. Сама гуляєш? Сумуєш?

Марина. Чого-б я сумувала? Нагорювала ся я й так за рік — буде з мене....

Дмитро. Бояла ся все, що Степан ~~ав~~ москалі візьмуть? Не взяли, не взяли, не візьмуть, не розрізнять вас, — заспокой ся.

Марина. Я вже й так заспокоїла ся. А ти се куди простиш? до Уляни?

Дмитро. До Уляни-ж, до Уляни, а поки більше stemnїє, погуляю з тобою та разважу тебе, самотню

(Сідає на прильбі). А може, ти боїш ся гуляти зо мною?

Марина. Чого-ж мені бояти ся?

Дмитро. Щоб, бува, Степан не приревнував?

Марина. До тебе?

Дмитро. Ну-да, до мене.

Марина. Не бійсь—не приревнуй.

Дмитро. То-б-то він такий певний в tobі,—чи я такий поганий, що не варт і ревнувати?

Марина. Я—Степанова молода, ти—товариш його, маєш собі дівчину заручену—чого йому нас ревнувати?

Дмитро. Заведено, заведено, чого йому ревнувати! Проте я-б на його місци ревнував тебе до всяко-го, бо серце дівоче—наче той віск: ростане швидко, а захолоне ще швидче.

Марина. Як у якої дівчини,—яка у кого вдача.

Дмитро. Яка там у дівчини вдача? Всі вони на один зразок, всі вони однакові... і ти не краща дру-гих..

Марина. Може,—я себе не бачу.

Дмитро. Та ось я тобі зразу доведу. Ти знаєш сама, як мене Уляна кохає,—здається съвіта за тим коханем не бачить!

Марина. Ну?

Дмитро. Отже, коли-б я тільки зійшов з очей її на місяць або два,, вона-б любесинько стала на ру-шнику з Максимом, з Степаном—з аби яким катом. Так само і ти: — коли-б тільки твого Степана по-тягли у москалі, голову кладу об заклад, що через рік ти забула ся-б, який він і на масть.

Марина. Ой, ні...

Дмитро. А то може дожидала-б його в дівках, аж чотири роки?

Марина. А дожидала-б.

Дмитро. То-б-то так вже щиро його кохаєш?

Марина. Чи я до тебе на сповідь прийшла, що ти мене випитуєш? Іди краще до Уляни та вивиряй її.

Дмитро. Хай її правцем поставиť, ту саму Уляну.

Марина. Он як? Ти-ж заручив ся!

Дмитро. То що, як заручив ся?

Марина. Не думала я, Дмитре, що ти такий безсвісний парубок. Вона тебе більше за батька кохає, кожне твоє словечко за щиру правдоночку вважає,— а ти....

Дмитро. Немає мені діла до неї.

Марина. А яке-ж тобі діло до мене, до Степана, до нашого коханя?

Дмитро. Хіба ти забула, що я тобі казав вже два роки геть тому назад на човні? Забула?

Марина. Ти-б соромив ся, Дмитре й згадувати про те! Я памятаю, що ти мені казав; памятаю, що й я тобі відповіла. — Повинно було-б після тієї нашої розмови все перетліти, перегоріти — на попіл перевестись.

Дмитро. Отже бачиш — не перетліло. Мені вже 30 років минуло, а я й доси не оженив ся, а через що?

Марина. Хіба я знаю?

Дмитро. Через те, що не можу ніяк тебе забути, не можу, опріч тебе, нікого кохати.

Марина. І що се тобі на думку спало ся почати таку розмову? Мовчав два роки, а сьогодня пригадав те, що час давно забути.

Дмитро. Мовчать, бо певен був, що Степана візьмуть у москалі.

Марина. (Съмієть ся). Отсе-ж мабуть твоїми молитвами він і взяв такий далекий жеребок!

Дмитро. Тобі съмішки?

Марина. Та вже-ж і не плач... Що робити? Так, хлопче, судило ся — не бути по твоєму; Степан не пішов у москалі, а я не піду за тебе. Загаси те полу-мя, що даремне пече твоє серце, та іди краще бояри-нувати на мое весіле.

Дмитро. Коли занапастила мое жите, коли поя-трила серце, то хоч не съмій ся, не глузуй! Дай по-раду, що мені тепер робить, — не можу я далі терпі-

ти, не можу далі зносити посміху з мого щирого коханя... Чого-ж ти мовчиш? Порадь, що робити?

Марина. Погана я тобі порадниця, проте—он-що скажу тобі: на мою думку, серце твое болить та тліє більше з досади, що на сей раз „не так складається, як бажається ся”, ніж від того нещасного кохання. Чи можна таки повірити, щоб людина два роки тайла ся з коханем? Палець підколиш, та й то не втерпиш, щоб кому-небудь не похвалити ся, а то-ж таки коханє!

Дмитро. А чи можна вдергати в руці горяче, аж біле зелізо; терпіти поки воно пропече долоні наскрізь, і нічим не виявити, словом не обмовитись про свої муки? Отже, ти сама знаєш, я продержав таке зелізо, як пішов колись об заклад з парубками, хоч і не примушував мене ніхто мовчки пекти свої долоні,—ховатись же з своїм коханем примушували мене люди, Степан і ти... Марино, ще не пізно! — Зглянь ся на мене—поклади кінець моїм пекельним мукам!

Марина. Господи Боже мій! Ти таки навспряжки? Опамятай ся Дмитре! Чи воно таки до діла, до ладу, бувши Степановим товаришем, отаке мені плескати! Через два тижні має бути наше весілля, а ти плещеш мені про своє кохане. Коли-б я отсе переказала Степанови твої речі, то він би навчив тебе, як обходитись з його молодою.

Дмитро. Ха-ха-ха! Хай вчить!

Марина. Викинь-бо, Дмитре, дурницю з голови. „Не зійти руті на каміню”,—не бути й нам з тобою в парі. Ти упертий, а доля ще упертійша. Не ображай мене, не примушуй мене сварити ся з тобю.

Дмитро. Хиба мое кохане — образа? Хиба за те, що я тебе кохав, кохаю й кохатиму до самої домовини—ти повинна мене ненавидіти? Через два тижні твое весілля—сьогодні трапила ся зручна хвилина призвати ся тобі, прочути від тебе словечко...

Марина. „Не зійти руті на каміню—не бути й нам

у парі”— отсе тобі і мое словечко. (Встає).

Дмитро. Марино! Подумай-бо ще, запитай своє серце... Вір мені: Степан не вартий тебе, твого коханя... Він навіть не забезпечить твого житя, бо, опріч десятини наділу, нічого не добавить до твоїх злиднів. На вроду він теж не кращий за мене. Подумай, подумай, благаю тебе... Я згоден йому 50 карбованців дати....

Марина. Опамятай ся — що ти кажеш? Я слухати тебе більше не хочу. (Хоче йти в хату).

Дмитро. Пожди, пожди трохи—одну хвилину подаруй мені! (Бере Марину за руку). Марино! Ти мене не знаєш, ти ніколи не хотіла глянути на мене,— вислухати мене... Люди спостерегли мое кохання,— глузували з мене, дратували мене, аж поки я не навчив ся ховати від людських очей свої думи—муки, тайтись з своїм коханем. Отже я все перетерпів, все переніс, бо певен був, що або Степан піде в москалі, або... або нарешті ти сама одумаєш ся і будеш моею. (Обнімає її).

Марина. (Відпихає Дмитра). Цур тобі, скажений! (Зачиняється в хаті).

ЯВА 5.

Дмитро сам.

Дмитро. Ось коли пропав! Два роки мовчав, а се не встэріг ся—звязав себе по руках і по ногах... Ні, так не можна... (Стукає до Марини у вікно). Марино! вийди на хвилину! Марино! чуєш? Їй-же-Богу, щось цікаве скажу. (Прислухається) А? Що ти кажеш? Ні, далебі ні, — то я пошуткував, ось вийди!

ЯВА 6.

Дмитро та Марина.

Марина. Тебе не можна й розібрati—коли ти правду кажеш, а коли жартуєш.

Дмитро. Дурненька! Хіба-ж таки по мені не ви-

дно, що я жартував. Хай я з цього місця не зійду, коли то я не навмисне дратував тебе. Ось ходїм зараз до Степана—хай він посміється з тебе.

Марина. Цур тобі—я не хочу з тобою ійти нікуди, — я тебе аж боюся.

Дмитро. Та ти, здається, думаєш, галочка, що я таки тебе кохаю?

Марина. Нічого я не думаю, і думати не хочу — На що ти мене викликаєш?

Дмитро. На те-ж і викликаєш, щоб сказати тобі, що я не кохав тебе ніколи і не кохаю, щоб ти не дуже кирпу свою вгору драла та не думала, що над тебе й дівчать немає.

Марина. Тю!... Збожеволів, чи що? (Іде геть в хату).

Дмитро. (Їд у слід). Красавиця! Безволосая, румяница! Пфу!

ЯВА 7.

• **Дмитро сам.**

Дмитро. Отак чи не краще буде. Хай тепер розбирає, де правда, а де ні... А катаржне серце як не розірветься... Проклятий язик не устерігся! Бажав побалакати з нею на самоті,—скільки надій покладав на цю розмову—і добалакався! (Сідає на колоді,— кілька хвилин мовчить. Встає, кидає шапку на землю) Так ні-ж—не так буде, як ти кажеш, Марино! Зійде руга на коміню, будеш і ти моєю, коли я того скочу. Здобувають собі люди слави, скарбів, чого-ж мені не здобути собі щастя? Дарма, що не кохаєш мене;— силують же батьки дочок заміж, і вони йдуть з плачем, проклонами, а йдуть і живуть з нелюбом,— житимеш і ти любесинко зо мною, аби до шлюбу, (підіймає шапку, замислившись). Аби, мовляв, до шлюбу... Одна-одним людина стойте поперек тієї дороги до шлюбу, а здається, що весь світ, всі куточки запоганені, заповнені ним, що навіть сонце

там гасне, де тільки з'явить ся він. Убив би його, як собаку, як гадюку! Не можна тепер, після сьогодняшньої розмови: відразу догадається і зненавидить мене ще дужче... Серце пройняло ся єдиним бажанням, голова тріщить від однієї думи, а не прирозумію, ради собі не дам, що мені почати... Ох, Степане — вороже мій лютий! Не заступав би ти мені съвіту білого, не лежав би камінем на серци моєму, коли-б не притаскала чортяка сьогодні того проклятого Максима! Лежав би ти тепер на лаві ж покраяною головою, бездиханий, глухий, німий, нікчемний...

Я В А 8.

Дмитро та Уляна.

Уляна. Ось бач, Дмитре, як же мені не плакати? Ти-ж присягав ся, що не ходиш до Марини!

Дмитро. А тобі повілязило? Не бачиш хіба, що ніякої Марини тут немає? Чи мені вже й повз Маринину хату ходить не можна!

Уляна. О! зразу і скіпів! Не гнівай ся мій соколику! (Цілує його).

Дмитро. Звідкиля се тебе притаскало? Чого ти прийшла? Підглядати за мною?

Уляна. Далебі і в думці не було тебе підглядати. Я прийшла сюди—думала, що Степан тут.

Дмитро. Скучила за Степаном, чи що?

Уляна. І таке вигада...

Дмитро. Які-ж се вигадки? Я-б сам з своєї кишені заплатив попови 25 карбованців, аби вас повінчав,—такі ви обое до пари...

Уляна. (Схилившись до Дмитра). Ну, добре! ти нас спарував, піп повінчав, а з тобою тоді хто на рушнику стане?

Дмитро. Ого! про мене тобі малий клопіть: я знаю, хто мені милійший за тебе.

Уляна. Отого я вже не люблю, як ти почнеш та-

ке казати! І знаю, що жартуєш, а серце кожен раз защемить.

Дмитро. Щемитиме колись ще дужче!

Уляна. Що ти кажеш, мій голубе?

Дмитро. Питаю, на що тобі Степан здав ся?— Його тут нема.

Уляна. Ох, Господи! і забула ся,—їй же Богу, забула ся! Як тільки побачу ся з тобою, так про усе у сьвіті й забуду ся... Треба хоч Марині сказати. О! вже й погасила! (Стука у вікно). Марино!

Я В А 9.

Ті-ж і Марина.

Уляна. (До Марини). Коли-б ти тільки знала, сестричко, що у нас у дворі скоїло ся!

Марина. А що таке?

Уляна. Купниченко побив Домаху.

Дмитро. Що-о-о?!

Уляна. Чого ти так скрикнув?

Дмитро. Степанову сестру побив Купниченко?

Уляна. Побив і прогнав з двору.

Дмитро. За що?

Уляна. Морока його знає! От як пішов Степан з двору, так він зразу і присікав ся до Домахи. Домаха почала була плакать, а потім: „давай-же, каже, рощот, бо Степан мені вже давно заборонив служити у вас”. Так він тоді як розпалив ся та як почав „рощота давати”... лаяв, лаяв її і Степана, і весь рід їх, а нарешті ухопив Домаху за комір та й випхав за двері.

Марина. Ой Боже-ж мій! Коли-б же Степан не довідав ся: він після однієї сварки ще не заспокоївся, а се знову така новина...

Дмитро. Хай Уляна його зразу сповістить.

Марина. Боже борони! Завтра, Улянко, скажеш.

Дмитро. Як що Уляна не скаже, то я сам зразу його опівіщу. Отака страшenna образа, та то й не сповістити! Та я--б перший мав того за ворога, хто-б

утаїв від мене, що мою рідну сестру якийсь кат побив! Піду зразу до Степана.

Марина. І, братику ріднесенький! Не йди сьогодні. Завтра скажеш у день—все якось безпечнійше.

Дмитро. Про мене, як знаєш. Я хотів як краще—проте хай буде по твоєму. (Іде геть).

Марина.. Куди-ж ти?...

Дмитро. Я досі не вечеряв.

Марина. (Дивить ся йому у слід). Коли-б він не пішов до Степана...

Уляна. Ні, ні, не бій ся—не піде. Бач, до дому простяг ся.

Я В А 10.

Уляна, Марина, Максим.

Максим. Добрий вечір, дівчата! Гуляєте?

Марина. Максимику! порадь, як Степана сповістити, що Купниченко Домаху побив?

Максим. Побив? Невже?

Уляна. Побив і з двору прогнав.

Максим. Ах він сатанюга проклятий! мало я йому сьогодні наклав?

Марина. Дмитро рає, щоб Степана сьогодні сповістити...

Максим. Боже борони! Тепер, на горячий час його як нацькувати, то він того Кипниченка і житя рішисть.

Марина. То-ж-то і є. А Дмитро каже, що Степан сердитиметься, що його не сповістили зразу...

Максим. Заведено, сердитиметься, — зате голова буде ціла. А де Дмитро?

Марина. Пішов до дому.

Максим. Ну, тривай же! Завтра ми того Купниченка десь запопадемо! Хоч не схоче, то схаменеться, як прикладемо гуртом по добрячому кулаку.—Досадив, аспид собачий, — житя нікому немає....

Уляна. Все село терпить від його...

Максим. От завтра віддячимо! Коли ніхто до нас не пристане, то я з Дмитром та Степаном засяду десь у лісі. Тільки... глядіть дівчата, язик за зубами!

Уляна. Отсе-б дурні були та пішли по селі хватити ся!

Максим. А ти, Уляно, щось змарніла дуже, Чи то робота нагайна у Купниченка, чи то занадто палке кохане сушить тебе?

Уляна. Усього буває. Прощайте! Досі мене кинули ся у дворі... Я хотіла тобі, Марино, щось сказати, та хай вже мабуть колись іншим часом.

Максим. Може я заваджаю? Так я, диви ся, не слухаю — і вуха затулив. (Затуляє вуха).

Марина. Ну, кажи...

Уляна. (Наперед кону). Сестричко моя і голубонько! Скажи мені, скажи щиру правдоночку...

Марина. Та кажи-бо съміливо!

Уляна. Дмитро колись ненароком обмовив ся, що він тебе одну кохає, що мною тільки прикривається, аби люди не дратували та Степан не догадався, що він кохає тебе... Голубонько * моя! невже съому правда?

Марина. (Думає). Не знаю, Улянко, що тобі й сказати....

Уляна. Ой Боже-ж мій, Боже! Не кажи, не кажи нічого! (Біжить, як несамовита, з кону).

Я В А 11.

Максим та Марина.

Максим. Тю... у! Що її вкусило? Чого вона побігла?

Марина. Ох, нещасна вона-ж, нещасна! На що я їй натякнула?

Максим. Що-ж ти її сказала?

Марина. Ще нічого не сказала, хотіла тільки порятити, щоб вона остерегала ся Дмитра, бо непевний він парубок.

Максим. Адже він її кохає...

Марина. А мені сьогодні казав, що не кохав і не кохає... Може то він жартував?

Максим. Кат його у ступі влучить, того Дмитра! Я сими останнimi днями, від призову, не розберу, що з ним і діється ся,—наче стеряв ся.

Марина. Ох, Господи!

Максим. Чого ти зітхаєш?

Марина. Пригадала де-що, та й Уляни шкода.

Максим. Ні, то він напевне жартував: він-бо вже й заручив ся з Уляною... А слухай сюди—наче щось тужить? Так і є—се Уляна.

Марина. І... бідненька! Піду я, заспокою її. (Іде до Уляни).

Максим. А я піду до дому... (Іде геть).

Я В А 12.

Уляна та Марина.

(Марина виводить заплакану Уляну.)

Марина. Не плач-бо, серденько! Нема-бо чого ще й плакати.

Уляна. Признай ся мені, Маринко, як перед Богом признай ся, чи ви коли кохали ся з Дмитром?

Марина. (Палко). Ось дивись, ненькою присягаю ся—не кохала я його ніколи. Приставав він колись до мене, сватати двічі хотів, але я йому так одрізала, що він не насымілив ся засилати старостів. — А останнimi часами він наче й не примічав уже мене — все тобою вихваляється.

Уляна. Згадував таки мене?

Марина. Раз-у-раз. Як тільки зберуться де підрубки та зведуть розмову на дівчат, так він зразу тобою і почне вихвалятись: „нема, каже, кращої дівки за мою Уляну”... Ну, а сьогодні... .

Уляна. Що сьогодні?

Марина. Сьогодні почав плескати знову нісени-тницю...

Уляна. Що-ж він казав?

Марина. Спочатку казав про коханє, а потім почав, з доброго дива, глузувати з мене...

Уляна. Він тебе кохає, Марино! (Плаче).

Марина. Не плач-бо, сестричко. Ну яка-бо ти!— Коли він справді кохає тебе, то ти слізами йому серце надриваєш, а коли він казна що, то не варт за ним і побивати ся... Не тільки съвіту що у вікні— знайдеться й тобі краща пара...

Уляна. Ох, сестричко, моя ти зозулечко! Коли-бти тільки знала!... Нема мені більше просвітку,— немає воротя! Пропала я, пропала!

Марина. Може то він ума вивіряв, може то він на съміх казав?

Уляна. Ох ні, не ума то він вивіряв—се він ненароком вперше,—а може і в останнє—правду сказав... (Витирає слізози). Прощай! (Іде, потім знову вертається). Маринко! побалакай-бо ще ти з Дмитром. У мене нерідна мати—вона мене з съвіту зжене, як дізнається ся. Куди я піду, що я й робитиму? (Іде плачучи).

Я В А 13.

Марина сама.

Марина. (Здіймаючи з тину рядно, рушники, то що). Господи, Господи! Скільки того горя на съвіті! Куди вона, бідна головонько, справді подінеться, коли Дмитро не схоче її взяти? Та ні-бо, не може съого бути! Невже-ж таки він не бояв ся-б гріха загубити вік дівчини, аби одвести людям очі! Жартує, бісів парубок а Уляна слізами умивається.

Я В А 14.

Марина та Мати.

Мати. Там десь ще й хустка висить — здійму краще, бо тепер через наш город усі простують. Горе без хазяїна—ось і колодязь чисто осунув ся, цямри-

ни тільки - тільки що держать ся... тини теж чисто попадали... Ну-мо, дочко, лягати!

Я В А 15.

Степан та Дмитро.

(Де-кілька хвилин нема нікого, потім чути голос Дмитра: „тихше-бо, тихше!” потім виходить Степан та Дмитро).

Степан. (Простує до тину, хапається за кілок). Рука болить—не витягну. Тягни ти!

Дмитро. (Тягне кілок). Всі вони напали ся на мене: „не кажи, та й не кажи Степанови сьогодні нічого”, а я таки не стрепів та побіг до тебе... Як таки: отака страшеннна образа!...

Степан. Спасибі тобі, друже, що ти не послухався отих овець полохливих та сповістив мене. А що, не витягнеш?

Дмитро. Вже зворушив... Не признавай ся-ж ні кому, що отсе я тебе оповістив...

Степан. Я-ж тобі вже забожив ся, що до самої домовини нікому не скажу. А що, витяг?

Дмитро. Е! Так Домаху побив, що водою відливали: гляди, чи не пробив і голови!

Степан. Ходїм же, брате, ходїм. Віддячимо в один раз за всіх!...

ДІЯ ДРУГА.

В Марининій хаті. Прямо—двері сінешні, праворуч —пічка, а ближче до краю піл, біля полу висить колиска. Ліворуч—лава, перед лавою стіл.

ДієТЬ ся через два роки після першої дії.

Я В А 1.

Марина сама.

Марина. (Гойдаючи колиску, съпіває):

Ой люли, люли, моя дитино,
В день і в ночі...
Підеш, мій сину, по Україні,
Нас кленучи.

Сину мій, сину! не кляни тата,
Не помяни... Мене прокляту,
Я твоя мати — мене кляни.

Мене не стане, не йди між люди,—
Іди ти в гай;
Гай не спитає, ѿ бачить не буде—
Там і гуляй.

Найдеш у гаю тую калину,
То пригорнись,
Бо я любила, моя дитино,
Її колись.

Як в село підеш у тії хати —
То не журись,
А як побачиш з дітками мати,
То не дивись....

Не спить ся? Ну, гуляй! Гуляй, дитино моя! гуляй, комашечко! крапелько моя! Ось я тебе роскрию — поборюкай ся трохи на волі. Тіш ся волею, поки не відняли її у тебе люди! Сьмій ся, мій синочку, поки луте горе не стиснуло грудець твоїх! Гляди веселенько на съвіт Божий, поки можна съміливо дивитися ся кожному у вічі, янголятко мое непорочне! (Схиляєть ся над дитиною).

Я В А 2.

Марина та Явдоха.

Явдоха. Коли не зайдеш, то кожен раз і застанеш тебе біля колиски. Невже в тебе іншого діла немає, як панькати ся з дитиною? Возить ся з своїм Сидором, наче дурень з писаною торбою!

Марина. Адже-ж ви панькаєтесь з своїми дітьми ще більше, та й ніхто не дивується?

Явдоха. Прирівняла!

Марина. Хиба мій Сидорко не рівня вашим дітям?

Явдоха. І що вона з себе дурну вдає? Наче справді нічого не розуміє! Та я-б його задавила досі, щоб воно мені й съвіту не завязувало, туги не завдавало. Добра втіха: син каторжника, та ще й пригуляний!

Марина. Хто-б не був його батько—син мій съвіту мені не завязує... Допікають мене недобрі люди та їх неохайні речі... Що, наприклад, заподіяв вам Степан? За що ви його раз-у-раз недобрим словом згадуєте? Чого ви від мене хочете, за що мене докоряєте? Є у мене рідна мати,—хай вони й питаютъ, а ви... ну, за що ви ненавидите мою дитину? У чім ми перед вами винні?

Явдоха. О, так зразу й скіпіла! Чи ба, яка горяча! Не давай лишень волі серцю, бо воно й тебе призведе колись до лиха. Слухай краще старих людей, то й сама розумнійшою станеш. Ти ще людина молода—довгий вік доведеться прожити, і без лю-

дий не обійдеш ся, а люди не дадуть тобі прискасти: знайдуть ся такі, що живо охолодять твоє палке серце, як ножем одріжуть твої невічливі речі.

Марина. Кажіть в один раз, чого вам від мене треба? Ось другий тиждень, як ви бодай не щодня бігаєте до нас мене допікати. Я догадую ся, що ви маєте щось на думці, та боїте ся призвати ся...

Явдоха. Що-ж? Я й не таю ся; є у мене справді думка ощастити тебе, але до котрого часу не скажу, бо ти тепер, наче, хай, Бог милує не при своєму умі. Поражусь перш з матирю, щоб пан-отець освятили воду над твоєю головою та прочитали молитву, а тоді вже повідаю й про свої наміри.

Марина. Даремна буде ваша втрата та пан-отця праця: не змінить ся від того ні думки мої, ні серце мое. Не допікайте мене, не мучте — скажіть, що надумали?

Явдоха. І... Маринко, яка ніжна та тендитна!— Можна подумати, що тебе і справді хтось допікає. Невдячна ти, он що! Я заради тебе і підошви позбивала, за весь день і рисочки у роті не держала, а ти оттак дякуєш. Та коли ти справді така вредна та така уперта, то я з тобою більше й балакати не хочу. Прийде мати — я з нею краще пораджуясь.

Марина. Не чіпайте, Бога ради, хоч матери! — Признайте ся, що се вас Дмитро посилає? Я чула, що він вже повернув ся на мою голову.

Явдоха. Ось бач, і вгадала! Ще на тому тижні повернув ся, саме настиг батька поховати, а тепер одно, до мене ходить та благає, щоб я випитала у тебе, чи підеш за його заміж. „Я, каже, і землю її одпищу, і хату Сидорови збудую”.

Марина. Тітусю, голубонько моя! Є в мене три дукачі, ось добре намисто — беріть все, все, тільки не кажіть матери про Дмитра. Я-ж присягала ся Степанови кохати його до самої домовини, я не зраджу батькові свого сина — не піду до віку заміж ні за Дмитра, ні за кого!

Явдоха. Схамени ся, небачна дурко! Чи я перекупка, щоб своєю душою торгувала! Тебе шкодіючи, тобі щастя та долі бажаючи, а не заради своєї користі клопочу ся. Потрібні мені твої дукачі та коралі! Чисто злистойадніла, над колискою сидючи!

Я В А 3.

Ті-ж та Мотря.

Мотря. (Входить і роздягається). Думала, що вже й очуватиму на дорозі—ледве доплентала з церкви. Здорова! З неділею съятою бувайте здорові!

Явдоха. Здорова. А я, бачте, і не побояла ся грязюки — прийшла до вас.

Мотря. Спасибі, кумасю, що не забуваєте нас.

Явдоха. Може-б сьогодні й не прийшла, та Дмитро попрохав забігти до вас.

Мотря. Хіба повернув ся?

Явдоха. Ще на тому тижні. Поховав батька тепер замишляє, як сам знає, у своєму хазяйстві.

Мотря. (Сідає). Таки помер старий, царство небесне. Може-б він ще трохи й пожив на съвіті, коли-б Дмитро не пішов на заробітки супроти його волі...

Явдоха. Мертвому—земля пером. Нажив ся старий і так, слава Богу,—нічого за ним жалкувати!— Побалакаймо краще про Дмитра... Чи він вам до вподоби, кумасю?

Мотря. Та він, здається, парубок не ледачий, слухняний, заможненський.

Явдоха. А ми отсе з Мариною трохи вже й посварилися через його.

Мотря. Не злюбила вона його чогось,—та так же не злюбила, що прямо у слід йому було плює....

Явдоха. Вже коли у слід Степанови не плювала, то зневажати Дмитра й зовсім не подоба.

Марина. (З серцем). І що ви рівняєте Степана до Дмитра?

Явдоха. Хай Бог і милує! Кому-б і на думку спало рівняти безневинного парубка, чесного роду до якогось каторжника, душогуба?

Марина. (Палко). Не съмійте, не съмійте так катати!

Явдоха. Що ,н,е съмійте?" Може,, скажеш, безневинно брязкотить твій коханець кайданами у Сибірі?

Мотря. На що, дочко, вже заступати ся? Що пра-вда—то правда!

Марина. (З докором). Мамо! Се-ж мій чоловік, я його жінка, хоч і невінчана... У колисці—його син, внучатко ваше...

Явдоха. Ого! таких жінок, як ти, у його за сей час вже припасло ся чимало!

Мотря. Він напевне забув ся вже й думати про тебе, доню моя, а ти очі виплакала, на суху билину перевела ся.

Марина. Не забув він мене й не забуде ніколи. Хиба ви самі не знаєте його вдачі мамо?

Явдоха. Та його й мала дитина знає—не то що твоя рідна мати. Щоб отакого душогуба, козарлюгу, та у своєму селі на знали! Та про його по всіх газетах писали, весь повіть, уся губернія, сам цар читав!

Марина. О, Господи, Господи! (Сідає зажурена).

Явдоха. (До Марини). Може, кумасю, і вам Степан крашій за Дмитра? Може й ви скажете, що за Степана кращих і людий не буває?

Мотря. На що-б я таке казала? Усяк знає, що він загубив християнську душу, що він душогуб—каторжник.

Марина. (Кидається на коліна перед матирію). Нене! рідна моя матінко! Не кажіть так... не кажіть! Не називайте його каторжником — я-ж твоя доня, моя матінко! Степан—твій зять—пожалій хоч унучатко своє! (Дуже плаче).

Мотря. (Підводить Марину). Господи! що мені й робити з тобою, моя донечко? Не буду, не буду, ніколи не казатиму! Заспокой ся, моя дитино!—Мовчіть вже кумасю! Господь з ним, з тим Дмитром,—не згадуйте про його. Може справді то її доля така. Заспокой ся, доню моя! (Марина сідає і схилившись плаче.)

Явдоха. І чого-б я плакала? Ви таки, кумасю, через край плохі. У мене вона-б досі покинула свої примхи.

Мотря. Ох! нема вже і слів умовляти її, ані сліз плакати. Господь з нею! Коли вона справді його так широко кохає, то нічого вже й боронить. Може воно згодом минеть ся...

Явдоха. Дожидайте! Таки вона й уперта.

Я В А 4.

Ті-ж та Максим.

Максим. (Показуючи на Марину). Плаче, та ще плаче.

Мотря. Ох! ті плачі в вашій хаті і не переводяться: і у день і в ночі одно — слози .

Явдоха. (До Марини). Схамени ся! Ти-б хоч парубка посоромила ся. Зупини хоч на часину ті слози. Ач! наче та весняна вода йдуть.

Максим. Не так то легко і зупинити ті каторжні слози! Ось у Тарнавщині спинили зарані воду, а вона й прорвала греблю: а то-ж, мовляв, слози... Хай вже плаче, чи не виплече свого горя: (До Марини). Відчиніть, тітко, хіжу — я поставлю ті мішечки, що привезли з млина.

Мотря. От спасибі тобі, дай Боже здоровячко! (Іде).

Явдоха. Піду і я з вами. (Встає, до Марини). А ти-ж—як хочеш собі, а я приведу до тебе бабу Лепестину—хай вона походить біля тебе, бо тобі, галочко, щось пороблено. (Іде за Мотрею).

Я В А 5.

Марина сама.

Марина. Пороблено! хто сього не знає? Хто не знає, що все те горе, все те лихо, яким переповнена земля, пороблено самими людьми? Самі люди псујуть своє жите, самі вони кують собі кайдани, готують отруту, вкорочають віку. Неправда, бідність річки крівавих сліз — все наслідки людської праці, не-нажерливих бажань. О, Степане! Чому ти не взяв мене? На що заборонив іти за собою? На що звелів зоставатись поміж „своїх” людей? Де вони? Нема їх... Одинока, самотна я з своїм горем невисипущим! (Сыпіває). „Ой одна я, одна”... (Потим сидить зажурена).

Я В А 6.

Марина та Дмитро.

Дмитро. (Входить в хату несъміло, про себе). Здається ся, нагодив ся, саме в пору—вона сама в хаті. Як би знати, що вона відказала тітці Явдосі... (До Марини). Добри-день тобі, Марино! З неділею!

Марина. Перелякано). А!

Дмитро. Чого ти злякала ся?

Марина. Сатана привидів ся...

Дмитро. Здається ся, я сатані не з рідні.

Марина. Може сват....

Дмитро. Та й не сват. (Сідає на лаві)

Марина. Напевне незабаром станеш сватом.

Дмитро. З сатаною сватати ся, бач, незручно, а з тіткою Мотрею велика охота розбирає посватати ся...

Марина. Іди в пекло — там може ї сваху Мотрю знайдеш.

Дмитро. То-б-то на землі таким, як я, вже й ходу нема?

Марина. На осину або у трясину й тобі дорога не забаронена...

Дмитро. Марино! Ну, за що ти отсе мене наче холдою водю облєла?...

Марина. В печі погасло — нема окропу.

Дмитро. Я скучив за тобою, прибіг до тебе з щирим серцем, а ти... ну за що ти на мене сердиш ся? Й-же Богу, не розумію.

Марина. Позич у дурня розуму.

Дмитро. Ти все враждуєш на мене, наче то я прizвів Степана до Сибіру, наче я навмисне звів Степана з Купниченком,—далебі, се неправда.

Марина. (Мовчить).

Дмитро. Я знаю, що люди об'брехали мене, запевнили тебе, що щось потайв на суді, не схотів свідчити за Степана—одже не вір сьому: Степан був завжди моїм щирим товаришем,—ти сама бачила, як прощав ся він зо мною!

Марина. (Зітхнувши мовчить).

Дмитро. (Трохи згодом). Марино! За півтора року ти мала час упевнитись, що слізами та зітханем Степана не повернеш, і що жити тобі, одинокій покритці, так не приходить ся... (Трохи згодом несъміливо). Я хочу тебе сватати, Марино. Що ти на се скажеш?

Марина. Хай спитаю поради у сина, як виросте...

Дмитро. Ось бач' заразд, що згадала про сина: на ось бубликів йому на гостинчик! (Подає Марині бублики).

Марина. То й дай сам.

Дмитро. (Підходить до колиски). Агу-агу! На бубликов. (До Марини). Не бере—кривить ся та одвертається ся...

Марина. Сховай, хлопче, свої бублики—хай однесьш колись тій нещастній Уляні, що поневірається через тебе у наймах, а моя дитина не голодна і без твого подаяння.

Дмитро. Яка-бо ти чудна Марино! Адже всі носять дітям гостинці, та й беруть...

Марина. Є такі, що беруть: є такі, що деруть, а

ми з сином нї на те, нї на друге не здатні. Помилився ти мабуть, та не в ту кошару улучив. Іди собі з Богом та шукай іншої вівці, бо з мене тобі нї вовни на пряжу, анї лою на съвічку!

Дмитро. Так се твоє останне слово?

Марина. Нї, ще не останне! Останне слово я прокажу тобі колись прилюдно, і те слово може таки зворушить твою совість, як що не згубив її до-останку.

Дмитро. Далебі, нїякої провини не чую за собою... не знаю...

Марина. Не чуєш? Не знаєш? Я Пригадаю тобі колись! Ти заплатиш мені за мої слози кріаві, за мое віковічне, невсипуще горе... А тепер геть іди! Ти бридкий мені з давних часів—я ненавижу тебе... я гидую стояти поруч з тобою... (Як несамовита). Аспіде! Гадино пекельна! Се ти, ти призвів Степана до Сибіру! Геть!

Дмитро. Гляди, гадюко! Сієї образи я тобі не подарую! (Іде геть).

Я В А 7.

Марина сама.

Марина. І що він мене страша. Що можеш ти мені ще заподіяти, гадино проклята! Сатана пекельна! Прийде колись той час, коли я кину у очі тобі прилюдно правду, і ти подавиш ся тією правдою нарешті й твоє коханє гидотне... Степаночку, Степане! На що ти потаїв його? Чому ти не схотів хоч мені призвати ся, що се Дмитро призвів тебе до душогубства?

Я В А 8.

Марина та Мотря.

Марина. Мамо! тільки що Дмитро був у нас.

Мотря. Бачила,—пішов сердитий та похнюплений.

Марина. (Цілує матір). Нене моя! Ви не сердите ся на свою безталанную дочку?

Мотря. За що-б, моя дитино, я й сердила ся на тебе? Роби—що хочеш, живи—як знаєш, аби була щаслива.

Марина. За-для моого щастя, мамо,—вірте Богови,—нічого не треба, крім того, щоб бачити нас та Сидорка у добром здоровлі та... (Тихо) щоб у-ряди-годи, хоч разочок прочути яку звістку про Степана... Мамо! може, я його ще побачу?

Мотря. Все у волі Божій, моя доню... Тільки на-вряд, щоб його побачила: трохи не вічна каторга присуджена йому. Десять років—не десять день, та ще й у неволі в тяжкій роботі. (Де-кілька хвилин обидві жінки мовчать).

Марина. Мамо! я хочу вас об чімсь прохати.

Мотря. Кажи.

Марина. Чи немає у вас мамо грошей? Незабаром я зароблю та й віддам вам.

Мотря. Два семигривенники є.

Марина. Мало мені сього.

Мотря. На що-ж тобі гроші?

Марина. Завтра вестимуть повз нас арештантів.. . Мамо! вони нещасні люди... нещасливіші за старців, за калік. Старцям люди спочивають, помагають, у їх не відбирають нї волі, нї пошани, а від арештантів одвертають ся навіть кревні... Я хочу подати тим арештантам грошей.

Мотря. Коли два семигривенники мало, то про дай що-небудь. Там у мене є плахта зайва — понеси, коли хоч, її на торг.

Марина. Нене моя! Ріднесенька! (Обнімає матір). Ви не такі, як інші люди—не називайте-ж Степана душогубом! Ви памятаєте, яке у його було добре серце... ви знаєте, що довело його до Сибіру, самі ви не раз проклинали того глитая, того мироїда, на котрого підняв руку безталанний Степан. Мамочко! Не поминайте його лихом—помоліть ся за

його Богу! Коли нам тут так тяжко, так гірко живеть ся, то як же йому там, самому... одинокому на чужинї, та ще з таким гріхом на душі. (Плаче).

Мотря. Заспокой ся, доню—я подам на часточку.

Марина. Ні, мамо, зразу... зразу помоліть ся за його. (Падає на коліна). Господи милосердний! Бог же милостивий! Благаю тебе!

Мотря. (На колінах). Царице небесна!

— З А В И С А. —

ДІЯ ТРЕТА.

У лісі.

Я В А 1.

Челядь, Дмитро, Максим.

Челядь съпіває про Кармелюка або яку іншу пісню. Дмитро весь час в'язне до парубка: скидає шапку з голови, єпа за руکав, то-що...

Парубок 1. (До Дмитра). Не в'язни!

Дмитро. Фють! (Скидає шапку).

Парубок 1. Не в'язни, кажу. Так і сїкається, так і лізе, щоб у морду дав.

Дмитро. (Скидає шапку). Фють! Руки короткі.

Дівка Ониська. (До парубка 1.). Сідай сюди, одійди від гріха, бо Дмитреви й гульня— не гульня, коли він з ким-небудь не полається.

Парубок 1. То ще добре, як сам полається, а то більше наровить, щоб других посварити, а потім і дивиться, як вони буються.

Дмитро. А цікаво, братця, ѹ-же Богу цікаво дивитися на тих дурних півнів, що стрибають один проти другого.

Ониська. Ото у тебе серце таке погане. Ти ѹ на парубка не походиш, так наче той хижий звір все з під лоба ѹ дивишся!

Дмитро. Я на тебе як подивлюся, то ти ѹ оставиш на місци!

Ониська. Дуже тебе боюся! Сказано—страшний! Хай тобі чорт! Тебе як зачепи, то вже ѹ не відчепишся. (Встає). Дівчата! хлопці! Хто зо мною у ліс?

Де-хто з гурту. Я! я! я! (Підводяться).

Дмитро. І я піду.

Ониська. Цур тобі! Я навмисне в ліс іду, щоб тебе здихатись. А ну-те, дівчата, навипередки — хто швидче добіжить до того дуба? (Біжать геть з кону).

Я В А 2.

Без дівок.

Дмитро. Я таки піду—навмисне піду.

Парубак 1. Та вже-ж, не як. Коли ти на заробітки попленидря, аби зробити батькови наперекір, то нічого й дивувати, що тебе кортить подратувати Ониську.

Парубок 2. Та й ненавидить же тебе Ониська — не менше за Марину,

Дмитро. Я таки піду.

Парубок 2. Кортить, щоб вилаяла. І який бо ти, справді, вредний, Дмитре! Скажи мені: за-для чого ти, наприклад, звів учора Явтуха та Гната? З-за ка-зна чого побили ся так, що ледве до дому втрали.

Дмитро. Хай Гнатъ мене вдруге не чіпає—хай не докоряє Уляною...

Максим. Коли Гнатъ тебе зачипив, то було-б тобі самому з ним і бити ся.

Дмитро. Як раз! На те коваль кліщі держить, щоб рук не попекти. На якого ката мені самому бити ся, а потім виразки поїть, коли є богацько таких дурнів, що за пів кварти краще від мене справлять ся!

Парубок 1. Ти-б хоч не хвастав....

Я В А 3.

Ті-ж та Дівчата.

Дівчата. (Біжать з лісу перелякані). Ай, ай... — Ратуйте!

Парубки. Що там таке?

Дівчата. Ой Господи, як же ми перелякали ся!

Парубок 1. Звіра побачили?

Дівчата. Та ні,—щось страшне в лісі ходить.

Парубки. Яке-ж воно?

Дівчата. Чоловік якийсь—патлатий та обірваний.

Дмитро. Приверзло ся!

Дівчата. Де там приверзло ся, як ми всі в один раз його угледіли. Ой, Господи, який же він страшний!

Дівчата 1. Наче той мрець — блідий та худий.

Ониська. А мені — наче на Степана скидається ся.

Дмитро. Тю... у! Оглашенна! Де-б той Степан у лихої години взяв ся?

Ониська. Хиба я кажу, що то Степан? Тільки обличом скидається ся на Степана.

Дівчина 1. І Господи, як страшно.

Максим. Кого страшно? Степана? Та я-б отсе останній шаг витяг з кишені, аби побачити Степана....

Дівчина. 1. Хвастай, хвастай! Щоб ти душогуба та не злякав ся...

Максим. (Передразнює). Душогуба, душогуба! Ну, і вредний же народ! Доки жив був Купниченко, то всяк нахвалив ся покарати його, а як знайшла ся така людина, що навспряжки покарала його, то всі відвернулися від його.

Дівка 1. Та я-б його і не бояла ся, коли-б у його не запекла ся кров на руках, а то, кажуть, так, і прікіпіла до долоні — і не одмиеш нічим.

Максим. Вигадки!

Дівка. Е-ж вигадки! Де там тобі вигадки, як усі люди бачили!

Максим. Хай надіне „палчатки”, то ніхто і крові не побачить. Мало у кого не запекло ся на руках і крові, і крадених грошей, і всякої гидоти, а надіне „палчатки”, застібнеться на всі гудзики — та й прав. Не дурно кажуть: „той не злодій, хто не піймався”. Дурний і Степан, що признав ся; нікого, oprіч Дмитра не було при іхній сварці, ніхто-б і не дізнав ся.

Ониська. Звісно, що Дмитро-б—ні пари з уст.

Максим. О! Дмитро мовчить та й мовчатиме до самої домовини.

Дмитро. (Сердито). Я тебе чіпаю? Чого в'язнеш?

Ониська. (до дівок, показуючи на Дмитра). Ось гляньте, голубоньки, як він блика! Цур тобі, аж крою очи налели ся.

Дівчина 2. (Спиняючи Ониську). Цить вже!

Дівчина 1. І що тому сердечному Степанови прийшло ся вбити Купниченка? Сказать би п'яний—так він-же і горілки не вживав.

Максим. Були такі, що і без горілки опоїли.

Дівчина 1. А я думаю—він ума стеряв ся.

Ониська. Ті-б не стеряла ся, коли-б до тебе хто прийшов о півночи та сказав, що твою сестру до смерти прибито.

Дмитро. А то може й не правда, що Купниченко побив Степанову сестру?

Ониська. Тільки й правди, що раз дав по потилиці, а все те, що ти наказав Степанови, що він її і ногами товк, і батогом стъбав, і водою обливав —се все брехня.

Дмитро. Коли я се Степанови казав? Хто докаже? Чим я винен, що ваш Степан роспалив са, як та скаженюга, та пробив Купниченкови голову? З якої речі я відповідатиму за якогось душогуба? Я був у дворі, до Уляни прийшов, як його притаскало з кілком.

Ониська. А чому ти на суді не показав усього до діла, а упер ся на одному: „бачив, як Степан Купниченкови голову кілком пробив”, та й ні словечка більше....

Дмитро. А як я злякав ся! (Встає).

Максим. Куди ти?

Дмитро. Подивлю ся, який там біс блукає у лісі.

Ониська. Коли на суді перелякав ся, то у лісі й зовсім трясця нападе...

Дівчата. І правда! Ха-ха-ха!
(Дмитро іде геть у ліс).

**Я В А 4.
Без Дмитра.**

Ониська. Ну, що ненавиджу його—так прямо, мої, голуб'ята, і сказати не можу! Коли-б моя воля та коли-б моя сила, то я-б його на край сьвіта загнала!

Дівчина 1. А чи правда тому, що у душугубів очі відразу помутяться, а самі вони сплять і бачать,—щоб кого де зарізати?

Максим. Брехня!

Дівчина 2. І знову таке страшне згадала! Я й так доси уся тремчу.

**Я В А 5.
З Дмитром.**

Дмитро. (Виходить спішно). Ай справді, хлопці, хтось їходить у лісі.

Дівчата. Ой, ой! (Кидають бігти).

Хлопці. Куди ви? Тю... у! Дурні! — (Встають і ідуть теж за дівчатами).

**Я В А 6.
Степан сам.**

Степан. (Вилазить з за куща). Повтікали! О, люте горе! Невже ти так змінило мене, що навіть Дмитро не пізнав? Хто-ж подасть мені шматок хліба? Люта голодна смерть за плечима, і невже ніхто у рідному краю, у своєму селі, не заратує мене від неї? О! коли-б я тільки зінав твої думки, моя єдина! Коли-б я не боявся сполохати твоє заспокоєнє може доси серце, моя кохана! Безталанний бродяга! Куди поїшли ся ті надії, що підтримували тебе весь час подорожи? куди зникли ті мрії, що пособили розірвати залізні кайдани? Марино, моя люба, моя єдина! Невже серце не віщує тобі, що я тут, біля тебе? Невже слізози, муки мої, мій стогін не доходять до тебе?..

О, Господи! Коли-б хоч шматок хлібця де здобути, хоч крихотку! Третій день нічого в роті не було. (Дивить ся навкруги). Нема... нема ніде... нічого... саме лушпиння з насіння... Останні сили покидають... О! дайте хліба! дайте чим перевязать мої розятрені ноги... Хліба... хліба подайте! Рідна земле! Кревні мої! Не попустіть загинути голодною смертю. (Заглядівши чумарку Дмитрову). Он чиясь чумарка! (Підձасть і притягає до себе чумарку, шукає по кишечниках). Бублики! бублики! Боже милосердний! Ти ще не покинув мене грішника! Чоловіче добрий! Спаси тебе Господь за се мимовольне подаяння голодному бродязі... (Ість бублики).

Я В А 7.

Степан та Дмитро.

Дмитро. Де се моя чумарка... (Угледівши Степана). Що се за чоловік? Що ж тут.. Степан?

Степан. Дмитре! Таки признаєш мене?

Дмитро. Невже Степан?

Степан. (Підводить ся). Бррате мій! доручаю тобі себе на твою волю... Ти був колись мені товаришем, ти тільки й знаєш, як скoйlo ся усе... те... ти знаєш, що я—більше ворог собі, ніж добрим людям.

Дмитро. Отсе так несподіванка! Як ти зваживсь тікати з такої далечини?

Степан. Журба за рідним краєм, рідними степами, небом ясним, сонцем—додала мені, брате, зваги на сю путь. Ти не видаєш непоборимої сили тієї журби, ти не знаєш, що то позбути ся волі, близьких людей! Поки лежали сніги на землі, я так-сяк терпів собі нішком, а як прийшла весна, як пригріло сонце, запа-рувала земля, зазеленіла травиця— я став сам не свій... Все літо я жив однією думкою—утекти до дому, а коли ще прочув я, що нас поженуть ще далі, я у той же день розбив свої кайдани і утік...

Дмитро. I довго ти йшов?

Степан. Сам не знаю; я згубив дні, тижні, місяці...

але гадаю, що йшов я не менше пів року.

Дмитро. Пів року? Як ти й видержав?

Степан. Як я видержав? Я й сам не знаю, як я видержав... Коли-б ти постеріг хоч один день моєї подорожі; коли-б ти побачив, як я крав ся навманя по зірках, по сонцю, ярами та лісами... як вязнув по коліна у снігу, як поринав в головою у крижану воду, побачивши поблизу людину; коли-б ти побачив, як я вязнув у болоті, як заставляв по колючках шматки своєї одежі, пасма волося, як поливав кровію роз'ятрених ніг гостре каміння; як ховав ся на дереві від таких же голодних, як і я, вовків; як я прохав хліба у переляканіх дітей, як я крав ся... як їв колося з вівса... Коли-б теє бачила людина з камяним серцем, то й та-б пожаліла мене, а ти.. ти був моїм товаришем... я тобі нічого лихого не заподіяв!

Дмитро. (Про себе). Задавити горобця відразу, чи подергати трохи у тенетах? (Думає).

Степан. Об чім ти думаєш, Дмитре? Невже ти не певен у собі?

Дмитро. Я не певен? Що се тобі спало на думку! Я міркую про те, де-б тебе краще сховати: чи тут у лісі залишити, чи може на село провести?

Степан. Нема об чім міркувати. (Зітхнувши). Немає вже мені місця поміж чесних людей—тут у лісі мое пристановище.

Дмитро. І на мою думку, тут тобі безпечнійш,— але... що се за знак, що ти досі не згадав про Марину? Невже забув її?

Степан. Забути Марину—найдорожшу, наймилійшу квітку в своїм краю? Я бою ся, брате мій, питати тебе про неї: гірш смерти, гірш каторги бою ся, прочути, що я за-для неї, як і за-для своїх інших людей, став тільки каторжником... Вона вільна забути присягу, що складала колись передо мною... Може вона вже й одружила ся... може закохала ся?...

Дмитро. Не з такого вона десятка, не забула вона тебе, та й не забуде, здається ся, ніколи...

Степан. Братику! Друже мій! Хай Господь ощастить тебе за сю звістку... Виклич же, будь твоя ласка, скажи, що вже третій день даремно виглядаю її; благай її поспішити сюди, бо кожна хвилина здаватиметься її милому за місяць... Іди, іди-ж мерцій, Дмитре!

Дмитро. Не бій ся, не забарить ся прибути, як що не вмре від такої несподіванки... (Про себе). Як його найкраще поступити ся?

• **Дмитро.** Іди, благаю тебе — не барись.

Дмитро. Заховай ся-ж подалі від дороги, де небудь у кущах, а як гукну тобі тричи „пу-гу” — тоді озовись.

Степан. Пособи-ж мені, брате, перейти, бо ледве ступаю...

Дмитро. (Пособляє перейти. Про себе). Завадить нікчемну собаку, та й кінець у воду!

Степан. Не можу далі йти, попухли ноги — отутль ляжу; дай мені, друже свою чумарку прикрити єя, бо увесь тремчу.

Дмитро. (Про себе, укриваючи Степана). Задавити, а тоді й показать Марині добру нахидку — хай втішається ся... (До Степанана). Сподівай ся нас — ми не забаримо ся...

Степан. Спасибі тобі!

Дмитро. Пожди дякувати! А ну, Марино, якої ти тепер засъпіваєш? (Іде геть).

Я В А 8.

Чоловіки, Староста.

(За коном чути голос: 1) „Треба його небезпремінно зловити”, 2) „Хто його зна, що воно за чоловік!” (Степан перелазить у дальні кущі. Люди виходять).

Чоловік 1. Гей! який там біс блукає у лісі?

Чоловік 2. Так він тобі й відкликнеться. Вже коли ховається ся, то запевне не даремно.

Староста. Що й казати? Доброму чоловіку нічого ховатись у лісі.

Чоловік 1. Дівчатам приверзло ся, а вони й справді віри поняли. І хто-б там блукав та ховав ся біля самого села!

Чоловік 2. Хай би дівчат обмарило, а то-ж і хлопці бачили.

Староста. Напевне, се якийсь конокрад ховається, й його треба небезпремінно знайти, бо як-не-як, а конокрадови тут не місце.

Чоловік 2. Храни, Боже, від тих конокрадів!

Чоловік 1. Дівчата плескали, що либо́нь на Степана скидається.

Чоловік 2. Не так того Степана закували, щоб він випростався.

Староста. Чи Степан, чи конокрад — однаково бродяги, і їх треба небезпремінно зловити...

Чоловік 1. І як ти його у ката зловиш у такій дібріві? Він тебе як шелесне з за куща кілком по голові, то й простягнешся. Схотіло ся заздалегід клопотати ся: прийде на село красти, тоді й піймаємо.

Чоловік 2. Добре, що у тебе коней немає,—так воно тобі без надобності!

Чоловік 1. Так ходімте шукати—нічого й часу гаяти. Розійдемося по лісі.

Чоловік 2. По одинці, чи що?

Староста. Я сам не піду.

Чоловік 2. Хай йому всячина — я краще куплю залізні пута на кобилу.

Чоловік 1. Так не будемо шукати?

Староста. Та треба було-б небезпремінно бродягу піймати.

Чоловік 1. Так ходімте!

Чоловік 2. А може він, братця, і сам на село прийде. Оттоді було-б найзручнійше піймати його; обстути гуртом, усім обчеством, звязати та у волосне правленіє...

Староста. Та й спитати білета, а коли не має бі-

лета, то зразу і препровадити його за лапортом по етапу.

Чоловік. 2. Ото найкраще. А хто його зна, що воно за чоловік та які у його думки!

Староста. А до того часу настановить сторожу.

Чоловік 2. Ото й край: настановить надежну сторожу, та й без клопоту.

Чоловік 1. Чи не на мое вийшло? Я-ж з самого початку казав: настановимо надежну сторожу! Так ні: загалділи, закричали, пішли... Пфу!.. (Іде геть з кону).

Чоловік. 2. Хіба-ж знатя, як воно складеть ся?

Староста. Ну-да думка була так зробити, а поміркували, погомоніли, то й роздумали ся.

Чоловік 2. Роздивили ся, куди діло йде, та й прирозуміли, як краще...

Староста. Що то й казати: на те мовлять, мир.— Однією головою усього не прирозуміш.— (Ідуть геть).

Я В А 9.

Марина та Дмитро.

Марина. Боже мій! Тут люди були!

Дмитро. То що? Нашим людям тільки печериці шукати...

Марина. Де-ж він, Дмитре?

Дмитро. Хто він?

Марина. Ти-ж божив ся, Дмитре, що Степан тут.

Дмитро. Десь тут, у лісі, а хто його зна, де саме.

Марина. На глум ти мене привів? Гріха ти не боїш ся!

Дмитро. Потерпи, потерпи трохи—він десь тут, від людей, сердешний, сховав ся. (Піднімає чумарку). Був під чумаркою, а тепер нема...

Марина. Ти съмієш ся з мене!

Дмитро. А може й справді обмарило.

Марина. Гадино проклята! Душа пекельна! Що

ти робиш зо мною? Хреста на тобі немає! Господи, Іроде неокаянний!

Дмитро. Ого-го-го! Як горохом посипала! Та се нам недвидовижу, не вперш прокльони чути. Otto буде диво, як почнеш цілувати!

Марина. Не діждеш, собако! (Хоче йти).

Дмитро. Тривай! куди побігла? Що мені переказати Степанови? Їй-же Богу, він тут! Ось пожди... гукни навмисне, тільки не дуже, щоб не сполохати бува зайця.

Марина. Дмитре! не тіш ся моїми муками — не сьмій ся з мене, безталанної,—скажи правду!

Дмитро. Далебі, він тут! Пожди трохи, він зявить ся з за якогось куща. Пу-гу, пу-гу, пу-гу!

Степан. Пу-гу!

Дмитро. А що, збрехав?

Я В А 10.

З Степаном.

(Степан виходить. Марина кидається йому на груди)

Дмитро. (У бік). Так і вчепила ся, так і замерла...

Марина. Степане, Степаночку!

Степан. (Крізь сльози). Любаша... кохана моя! (До Дмитра). Дмитре! Вибач мені! Вибач, мів братику. (Цілує).

Дмитро. Ну, сих поцілунків я не лічитиму.

Степан. Вік буду за тебе Богу молити ся. (Сідає.)

Дмитро. Молись! (Іде геть).

Я В А 11.

Марина та Степан.

Марина. (На колінах біля Степана). Боже мій! Чи вірити своєму щастю! Степанику! Господи! Невже я не сплю... невже ти біля мене?

Степан. Я, голубонько моя єдиная! Не надіявся на таке щастє...

Марина. Як ти й дійшов, голубе мій сизий!

Степан. Серце! Коли-б той шлях з Сибіру у двоє далі простяг ся, то й тоді я прийшов би до тебе... Ну, росказуй же мені, росказуй, у тебе-ж мабуть і дитина є?

Марина. Хлопчик—Сидорко... Вже великий... я тобі його принесу... він духом признає своєго батенька... О! коли-б же я знала, що ти у дорозі! Я-б серед ночі побігла тебе зустрічати, стежечку тобі промітати... мій любий, мій коханий. Та як же ти змінив ся! Як тебе потягло, Степанику, мій любий! Скільки ти горя перетерпів...

Степан. Твоє кохане, твій ласкавий погляд—нагорода за всі тії муки, за холод, за голод, що довелося мені перетерпіти...

Марина. Боже мій, ти голодний! Я зараз побіжу...

Степан. Ні, ні, не кидай мене, моя чаечко! Я їв недавно: в кишени Дмитрової чумарки зняшов бублики.

Марина. Бублики? То-ж мої бублики, що Дмитро був приніс Сидоркови. Сам Господь надоумив мене не брати тих бубликів. Бач! Се синок твій, Сидорко, послав тобі перший гостинчик (припадає до Степана). Голубе мій, щастє мое! Натомивсь! Ноженьки побив довгими шляхами (угледівши його ноги). Гorenко тяжке! Що в тебе на ногах?

Степан. Виразки! Та так розятрились, що ї ступити не можна.

Марина. (Припадає до ніг.) Ніженські мої бідненські! Дай же я хоч перевяжу їх! (Зриває з себе хвартуха, обвязує ноги). Боже милосердний! Отакі виразки, отакі муки! (Зриває з голови платок, обвязує другу ногу).

Степан. Голубенько моя! який я тепер щасливий, який богатий! Люба моя, горличко моя! Чи варт я, каторжник, душогуб, грішник, твого коханя?

Марина. Не кажи, не кажи так :ти не грішник — ти мученик!

Степан. (Прислухаєть ся). Щось наче хруснуло.

Марина. Ох, Господи! я забула ся, я можу погубити тебе на радості... Перейдемо звідсіль... Куди-б тебе заховати? Отут, здається, гарно. Ні, тут небезпечно... тут теж просвічує...

Степан. Бач! місця мені не знайдеш, бідна чаєчко! Повинна ховати мене від людського погляду, соромитись моого імена...

Марина. Господь з тобою! Коли я соромила ся твого імена? Я хочу сховати тебе, наймилійший скарб! Отут, мій любий, найбезпечнійше буде. (Переводить Степана на другий кінець кону. Марина пильно прислухається). Ні, не чуть нікого... Незабаром сонечко зайде, і я переведу тебе в таку діброву, де ніхто, окрім мене, тебе не знайде. Набирайся швидче сили... і ми втічимо звідсіль далеко, далеко... Господи! невже і діждала тебе побачити?

Степан. Серце мое!

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

— В Мотриній хаті. —

Я В А 1.

Мотря. (Гойдає колиску).

Я В А 2.

Мотря та Марина.

Мотря. В силу діждала ся. Де се ти була? Пішла зранку та й забула ся і думати про дитину. В мене вже й руки потерпли, носячи його по хаті, а се ледве вирвечок не перервала, колишучи.

Марина. (Роздягаючись). Ніколи, їй-же Богу ніколи було...

Мотря. Вже й не розумію, яке в тебе там таке діло негайнє у лісі? Отже краще було-б, коли-б ти сиділа дома та дитину доглядала...

Марина. Хто вам сказав, що я у ліс ходила?

Мотря. Пристерегла тебе, та й знаю. Чого ти справді раз-у-раз у ліс ходиш?

Марина. Моя й матусенько! Не кажіть же нікому, що я у ліс ходжу. Люди не піймуть віри, що серед весняних пахощів ліса, під съпіви пташок затихає моя туга, легшає на серці—вони не зrozиміють сього та не-знатъ що вигадають. Не залишайте-ж мене сей єдиної втіхи—ви-ж самі бачите, як я повеселішала, поздоровшала останнimi часами!

Мотря. Бачу, бачу, іноді аж острах візьме: чого ти справді так змінила ся?

Марина. Легко та весело стало на серци—сама не пізнаю себе... Та чого ви так придивляєтесь, мамо? Не думайте, моя ріднесенька, що я збожеволіла! Ні, далебі, ні... не бійте ся за мене... Матінко моя! Хиба завжде саме лихо та горе стежать за людиною? Буває... та чого ви мовчите?

Мотря. За тобою не поспішиш ся й слова вимовити. В тебе наче і голос, і слова змінили ся: стала якось швидко та дрібненько балакати...

Марина. Матусенько! Я-ж так здавна балакала. Ще було ви мене спиняете. Невже забули?

Мотря. Коли то се діло було! Ще-ж як ти була молодою...

Марина. Господь з вами! Хиба я тепер стара? Недавнечко двайцять один год минув.

Мотря. На годи ти не стара, а зморшки на виду вже показали ся. Одцьвіла ти, доню, наче та калина морозом побита... завяла... змаряла.

Марина. Ох, не хочу я, матінко, старіти, не хочу марніти,—тепер я хочу жити довго, довго...

Мотря. Охо-xo-xo! А чи давно смерти бажала...

Марина. Тоя з дурного ума плескала. Чого, чого не скажеш, як спіткає нещаслива година!

Мотря. А тепер ти щаслива?

Марина. Така щаслива, така щаслива, що й не сподівалась на таке щастє... Одна-одним думка тільки й пригнічує тепер, і коли-б ви, нене моя, схотіли, то й ту вагу зняли-б з душі моєї.

Мотря. Ти кажеш такими загадками, що тебе й сім Соломонів не второпають.

Марина. Матінко! ви-ж бажаєте мені щастя?

Мотря. Та вже-ж не-як: у тобі єдиній все жите мое.

Марина. Ввольте-ж, моя матінко, моя й ріднесенька, мою волю—одпустіть мене на заробітки.

Мотря. Що-о-о? При своїому ти умі? Що ти й надумала?

Марина. Мамо! одпустіть мене! Я не можу розказати вам всього,—але вірте не мені, вірте Бого-

ви, від сього залежить щастє вашої безталанної дочki! Одпустіть мене, моя ріднесьенька!

Мотря. Ніколи сього не буде! Поклади попереду мене в домовину, а тоді вже йди гуляти съвіт за очі, на слободи.

Марина. Хиба я гуляти йду? Хиба я з роскоши покидаю вас? Нене моя! Вірте Богови—все жите, все щастє моє залежить від сієї подорожи. Не забороняйте—благословіть мене, моя ріднесьенька, на нове жите!

Мотря. (Пильно приглядається). Чи не надумала ти часом в Сибір, до... того... тікати? Гляди мені!

Марина. Ні, ні, хрест съвятий кладу, і думки не було у Сибір тікати. Невже-б я зважила ся у таку дорогу піти!

Мотря. Яка-ж тобі неволя по чужих сторонах, по чужих людях блукати. Коли хочеш заробити, то й тут робота є.

Марина. Не можу я тут зоставатись... (У бік). Боже милосердний, що Ім казати, як їх благати! (До матері). Не можу я тут зоставатись: мені соромно у очі глянути своїм людям; я ховаюсь від людського погляду, я бою ся докорів їх... На чужині я швидче забуду про свій сором дівочий... Може й кохане моє швидче перетліє, коли я піду геть з того місця, де кожне деревце, кожна стежка пригадує мені незабутні дні моого щастя. Мамо! одпустіть мене!

Мотря. I ума не приложу, що тобі казати... Задурило мене горе моє невисипуще, обертом голова йде від клопоту!

Марина. Спитайте ся поради у людей. Дмитра спитайте—він не порадить худого, бо ви знаєте самі, як він мене любить.

Мотря. Хиба так що пораджу ся з Дмитром, тільки... як я й переживу, як я й перенесу розлуку з тобою? Одинокій та самітній на хазяйстві зостатись... Чи я така безталанна, чи за які гріхи несу таку спокуту?

Марина. Я-ж поверну ся незабаром. (У бік). О! як тяжко обманювати, брехати своїй рідній неньці.. (До Мотри). Не счуєте ся, не зоглянете ся, як прийде Покрова, і я прибуду до вас весела, щаслива. — Вийду заміж за кого звелите, доглядатиму вас, слухатиму вас. Матусенько, невже ви не бажаєте щастя своїй доњці!

Мотря. Ох, горе мое тяжке! Коли не з того, то з іншого боку заступають хмари. Не знаю, донечко, не прирозумію, що тобі й казати... Попитаю хиба поради у людей...

Марина. Я зараз покличу Дмитра—порадьтесь з ним.

Мотря. Про мене!

(Марина іде геть).

Я В А 3.

Мотря та Явдоха.

Явдоха. Чи то-ж вам, кумасю не гріх, не сором від мене тайти ся?

Мотря. У чім тайти ся? Що се ви, кумасю?

Явдоха. Ач які: ще й відмагають ся!

Мотря. Далебі, не знаю...

Явдоха. Годі, годі, і не божіть ся... Я сьогодні тільки зазирнула в очі Дмитрови, так зразу й догадала ся. Та така, коли хочете, досада мене узяла:— клопотала ся, клопотала ся, а вони, бач, і не признають ся.

Мотря. Бо нема у чім і признавати ся!

Явдоха. Отсе-ж я тільки що бачила, як Марина до Дмитра побігла—біжить, і ніг під собою не чує.

Мотря. Та, спасибі Богови, вони тепер не лають ся.

Явдоха. Не лають ся! Вони тепер один на одного не надивляють ся. Вчора я сама бачила, як вони в двох біля царини стояли... Стоять проти місяця та гудуть, як ті голубочки.

Мотря. Отже я, хоч заприсягти, не знаю нічого.

Примічаю сама собі, наче-б то Марина трохи повеселішала...

Явдоха. А Дмитро—наче аж підріс, їй-же Богу, правда! Наче не той парубок став, а очи аж горять. Та невже таки Марина вам доси не признала ся??

Мотря. І словечком не натякнула.

Явдоха. Ото соромлять ся признатись! Дмитро й зроду не дуже балакучий,—надумає собі що нишечком та й мовчить до останної хвилини, а Марина мабуть не насыміє.

Мотря. Господь милосердний їх віда, що вони собі надумали. Марина вже на заробітки збирається.

Явдоха. На заробітки? Невже ви її відпустите?

Мотря. Поражусь з Дмитром... Та ось і він, легенький на спомин.

Я В А 4.

З Дмитром.

Дмитро. Здорові, тітусю! Здорові, тітко Явдохо!

Мотря. Здоров! Сідай, Дмитре.

Явдоха. Чи була в тебе Марина?

Дмитро. Була—тільки-що пішла від мене.

Явдоха. Бач, і не заблудила ся!

Дмитро. Хиба моя хата на край сьвіта?

Явдоха. Хоч і не на край-сьвіта, а Марина доси туди стежки не знала.

Дмитро. І до чого се ви ведете?

Явдоха. Гм... сказано: съвятий та божий! Наче не він, наче не про його й річ! (Грозить пальцем).

Дмитро. Вас тітко Явдохо, не переслухаєш...—
(До Мотри). Кликали мене?

Мотря. Навмисне посылала Марину до тебе—хочу порадитись із тобою у моїй пригоді несподіванній. Журба та досада пожерли чисто мій розум старечий: раз-у-раз наче якийсь туман обгортав! почну про одне думати—перескочу на друге.

Явдоха. Трапляється матінко, трапляється ся: —

вчора я, їй-же Богу, тричи утяг лічила: хоч зайвих налічу, хоч не долічу ся... Я вже...

Дмитро. Ось постривайте на час, тітко Явдохо. (До Мотри). Яка-ж вам пригода трапила ся?

Мотря. Така, сину, пригода, що в мене й душа охолола: Марина пробі на заробітки хоче йти!...

Явдоха. Та Боже борони вас одпускати...

Дмитро. Отже на мою думку перечить їй не слід: вже коли душа її забажала чужої сторони, то й не змагайте ся. Може справді доля її там блукає!

Явдоха. (У бік). Побий мене сила Божа, коли я що розумію!

Мотря. Я й сама бою ся їй перечити, отже бою ся їй відпускати...

Дмитро. Сушіть сухарі та зпоражайте у дорогу. Дорога не страшна: вона молода, при здоровлю, а коли не пощастиТЬ, то й назад повернеться.

Мотря. А не дай Господи, сохрани Царице Небесна,—гадюка ізвову під серце підступить, обгорне її печаль та досада! Та не буде на чужині ні душі, ні лялечки, щоб розважити її та заспокоїти... Щоб не заподіяла вона там собі, храни Господи, чого з досади...

Дмитро. Ні, ні, того не бійте ся. Вже коли пережила більше од двох років, то тепер запевне рук на себе не покладе... До того... і, я можу, щоб заспокоїти вас, привести її трохи...

Явдоха. Так би й давно казав,—з цього треба було й починати. Ех, лукавий ти парубок. (До Мотри). Коли справді Дмитро намиривсь провести Марину, то я перша благословлю їх у дорогу. Не змагайте ся і ви, кумасю...

Мотря. Я й не перечу—хай собі з Богом. Тільки ти, Дмитре, виклопочи їй, буд ласка, білета, боя у тій волости зроду не була.

Дмитро. Се я можу зробити.

Явдоха. От і гаразд!

Я В А 5.

Ті-ж та Максим.

Максим. Здорові! (До Дмитра) . І ти тутъ?

Дмитро. (Підкresлюючи слова). І я тутъ...

Максим. (До Мотри). Отсе я прийшов загортати колодяз—дайте дощок та очерету.

Мотря. От спасибі тобі, сину (до Явдохи). Я вам не хвалила ся, кумасю, яке мене лихо спіткало, — колодяз чисто завалив ся і цямрини пропали. Сказано—нема хазяїна!

Явдоха. Може можна ще полагодити...

Максим. Куди там його лагодити? 15 саженів глибини—сам зруб скільки коштуватиме... Дайте дощок, то я його застелю та загорну гарненько.

Мотря. Загорни-ж добре, будь ласка, щоб бува яка скотина, храни Боже не провалила ся. Погуляй, Дмитре! Марина прийде незабаром. Ходімте, кумо, подивите ся, як рясно зацьвів мій садочок: навіть те дерево, що зрубати хотіла, як молоком облєте.

Явдоха. Ох, матінко! Се-ж не перед добром, їй-же Богу! (Ідуть геть).

Я В А 6.

Дмитро сам.

(Дмитро витягає білєт, лічить гроші, складає все до купи, кладе в одну кишеню чумарки. Потім сидить де кілька хвилини мовчки. Обличе його зле, очі горять).

Я В А 7.

Дмитро та Марина.

Марина. Ти й доси тут? Гаразд, що підождав мене. забарилася я у Івги ((Витягає гроші)). Дивись—скільки вторгувала: продала 2 хустки, поясь та крайки. А що? як? балакав з матирю?

Дмитро. Згодили ся відпустити...

Марина. Ох, спасибі-ж тобі, мій голубе! Наче ка-

мінь з душі спав. Я була-б однако пішла, так тяжко було-б і згадати й додумати, що я втікла з рідної хати, без материного благословення. Був ти у волости?

... Дмитро. Був. Ось білєть, ось гроші, що я вторгував за дукачі та намисто. Коли мало, то я з своїх дам тобі яку десятку.

Марина. Який ти добрий, Дмитре! Спасибі тобі, мій братику! По вік не забуду твоєї допомоги. (Ховає білєть та гроші). Завтра попрощаю ся може на віки з рідним краєм. Степан вже одужав, виразки на ногах погоїли ся—нічого й часу гаяти... Дмитре! Я вже давно хотіла тобі щось сказати, та все не насьмію якось... Братику! вибач мені за ту образу, за ту сварку, за ті речи, що ти не раз переносив від мене дурної! Не думала я ніколи, що у тебе таке добре серце, не гадала, що ти станеш мені у такій пригоді. Друже мій, вибач мені! (Заглядає йому в очі). Ти усьміхнув ся! Ну, спасибі тобі—я заспокоїла ся... Господи! невже завтра у ночі ми вийдемо у велику дорогу? Де то зов'ємо ми собі безпешне гніздечко? В якому краю привитає нас доля?

Дмитро. Хто-ж то „ми?” кого-то „нас”?

Марина. Який-бо ти чудний! Хиба не знаєш?

Дмитро. А може й не знаю...

Марина. (Весело). Звісно—я, Сидорко та Степан.

Дмитро. Гм... ти може й будеш у дорозі, Сидорко—теж може буде з тобою... А що до Степана... то він чи не буде десь у іншому місци?

Марина. Що-о-о?

Дмитро. А ти думала як? Ти певна була, що я вирижу вас у парі? Ха-ха-ха! Ти помили ся, бідна чаечка—не на такого дурня наскочида.—Ти; звісно, вільна людина, тобі вільний шлях на всі чотири сторони—шукай, де хоч, свого щастя, мандруй хоч за морекіян... Степан же—втікач, каторжник, його місце—гнити перед лісом, або пропадати в кайданах...

Марина. Дмитре! Бога бій ся! Що ти кажеш?

Дмитро. Щиру правду, та й годі. Чи може не до вподоби? Що робити? Наковтав ся і я від тебе її колись. повійдала й мені гірка правда очі—тепер твоя черга покуштовати того зіля, що правдою звать ся...

Марина. Дмитре!

Дмитро. Не перебаранчай, слухай! В моїх руках тепер щастє твоє і жите твого любого коханця. Схочу—ти будеш пити, упиватись щастем, раювати на волі з своїм милим; схочу—заморю його голодом, викажу, як затравленого зайця, людям, застрелю, заріжу його—що схочу, те й зроблю своєму ворогови клятому, імене навіть не покарають за се... Ти-ж може ще швидче покохаєш мене, коли я скрівавлю руки свої, бо твоє серце прилягає, здається ся, тільки до душогубів. Правда?

Марина. Змилосердь ся! змилосердь ся, Дмитре! Ти відпустиш нас! Ти парубок,—в тебе серце є!

Дмитро. Є у мене, правда, серце, але воно беться, на своє горе, тільки за для тебе... Розумієш? за для тебе єдиної!

Марина. Я не можу тебе кохати, не можу...

Дмитро. Мені й не треба твого кохання: ти сама потрібна мені, і ти будеш моєю наперекір своїй волі.. У вечери ти скажеш мені своє останнє слово. Недавно ти похваляла ся якимсь словом,—ха-ха-ха!... Ну, скажи мені його сьогодні у вечері... Тільки памятай, що від слова твого залежить жити чи пропасти твоєму вибранцеви... Колись ти була моєю господинею... Ти дивила ся з огидою, з призирством на мене, коли я лазив на колінах перед тобою, коли я за єдиний твій погляд, за єдине ласкаве твоє слово ладен був вирвати серце з грудей своїх. Тепер—я твій господар: в моїй волі примусити тебе жити, як я схочу.

Марина. Чого ти від мене хочеш? Що ти надумав? Кажи швидче! Кажи, пекельна душа!

Дмитро. Пожди лаятись, нé поспішай ся—може я тобі ще й не ворог.

Марина. Господи! я тебе справді образила.. Вибач мене, я... наче божеволію. Дмитре! не муч мене, пожалій мене! зглянь ся хоч на ту дитину неповинну.

Дмитро. Слухай же, що казатиму. Завтра, у ночи, ми—я, Степан та ти,—вийдемо з села...

Марина. Господи!

Дмитро. Чого злякала ся? Не бій ся—я не довго блукатиму по чагарниках з вами, бродягами: як тільки ти обридниш, спротивиш ся мені—я зразу покину тебе. А сього не довго ждати, бо вже.й тепер я гаразд не розберу, чи коханє, чи ненависть полонять мое серце. Колись справді я щиро, палко кохав тебе, але твоя зневага допекла мене до краю, і тепер я бажаю одного—доброї помсти!

Марина. О, Боже милосердний! За що такі муки?

Дмитро. Муки? А ти забула мої муки, мої слози?

Марина. Прости мене Дмитре! Брате мій, прости мене!

Дмитро. Та й тільки? Мало схотіла. Простити, забути свої муки, вирвати з своєго серця все те, що накипіло за чотири роки, і дувити ся, як пара запеклих ворогів втішається щастем... О, ні! досить з тебе і того, що я доси не поклав на місци оту соба-ку, отого бродягу, що я обіщаю ся подарувати знову тебе твоєму коханцеви, як тільки угамується мое серце і ти спротивиш ся мені... Отже знай:—даю тобі на вибір: або виходь сьогодня, як місять зійде, у садок, або-ж... простуй у ліс тужить над простреленим серцем твого коханця.

Марина. Ти крові бажаєш, сатано, діяволе? (Показує на колиску). Ось ми вдвох перед тобою,—ось сокира: пий, упий ся нашою кровю!

Дмитро. Тебе мені треба живою, а отсе цуценя я можу застрілити за одним разом з його батьком. Прощай! Визирай місяця, щоб не спізнились! (Іде).

Марина. Дитино моя! Синочку мій! Що нам безталанним, робити?

ДІЯ ПЯТА.

У садку, біля Марининої хати. Весна. Дерево все облете білим цвітом. Спочатку хмарно, потім місячно. Праворуч Маринина хата; ліворуч, але близше до середини кону, загорнений колодязь.

ЯВА 1.

Марина сама.

(Розгортас заступом колодязь).

(За коном чути веснянку).

Благослови, мати,
Весну зустрічати,
Весну зустрічати,
Зиму провожати...
Ой весна, весна!

(Голоси наближають ся).

А... а!!

Марина. Боже мій! вони сюди йдуть! (Ховається).

ЯВА 2.

Дівчата. (Сыпивають):

А вже весна, весна!
Та весна, весна,
Та весняночка,
Де-ж твоя дочка,
Та паняночка?

Де твоя дочка та паняночка?
Десь у садочку шує сорочку,
Шовком та біллю та вишиває,
Своїому милому пересилає.

А-у... у!

Дівчина 1. Спасибі тітці Мотрі, що розгородили ся—простуй на вулицю через огороди!

Дівка 2. І що воно за знак: доси на вулиці ні душі, ні лялечки...

Дівчина 1. А й справді: коли-б тобі хоч поганенький парубійко...

Дівчата. (Сьпивають, гукаючи на челядь.)

Що на нашій та вулиці
Дівки чарівниці,
Закопали горщик масла,
Посеред вулиці.

Горщик несуть,
Тини трясуть
І рака живого,
Щоб не було на вулиці
Ні духу чужого.

Що на нашій та улици
Поросята лазять.
Хто не вийде на вулицю,
Очи повилазять!!

Парубок. (За коюм). Тю... у!

Дівчина 2. Ага, почули! Ходімте, сестриці, до них на вигін.

Ониська. Та вже-ж не як: так же і побіжимо парубкам на зустріч. Ну, як же тут хороше! Посідаймо, сестриці!

Марина. (З за куща). Невже вони не підуть звідсіль? Пропаща я, пропаща!

Дівчата (Сьпивають):

А вже весна, а вже весна,
Із стріх вода капле,
Із стріх вода капле,
Із стріх вода капле,
Молодому козаченьку
Мандрівочка пахне,
Мандрівочка пахне,
Мандрівочка пахне,

Мандруй, мандруй, козаченьку,
З Лубень до Прилукі,
З Лубень до Прилукі,

З Лубень до Прилуки,
За ним іде та Галочка,
Ламле білі руки,
Ламле білі руки,
Ламле білі руки,

Веринъ, вернись, козаченъку,
Дївоњка вмирає,
Дївоњка вмирає,
Дївоњка вмирає,

Не верну ся — забарю ся,
Бо сонечко сяє,
Весна викликає,
Весна викликає,

Парубки. (За коном):

Що на нашій та вулиці
Миски й полумиски,
А у тій Яновщині
Дівки сивовиски!

Дївчата:

Та до нас, та до нас!
До нас — не до кого,
Наваримо горщик жаб,
Для вас — не для кого!

Я В А 3.

З парубками.

Парубки. Здорові були, дївчата!

Парубок 1. Як ся маєте, чи ще брикаєте?

Чи не поніміли, чи не закривіли?
Чи не показали ся, чи не заціпило?
Ходімте на вигін!

Дївчата. Нам і тут добре...

Парубки. А там—ще краще. Вже дївчата і з того кутка там.

Дївчина 1. Ходімте, сестриці...

Дївчата. (Підводять ся, йдуть, сьпіваючи, обнявшись з парубками.)

А вже весна, а вже красна,
Із стріх вода капле,
Із стріх вода капле,
і т. п.

Я В А 4.

Марина сама.

Марина. Щаслива безпешна молодь! Тільки гульня та съпіви на думці. А я... Боже! Зупини місяць! Чорні хмари, заснуйте ясні зори (копає). Царице небесна, підкрепи мене! Все тіло тримтить! холодний піт виступає! (Прислухається). Хтось іде! (Ховається). Ні, нема нікого... Серденко мое, затихни хоч на хвилину... скамяній, захолонь... замовкни.. (Копає). (Законом чути веснянку). Марина кидає трохи дощок у роскопаний колодязь, а колодязь затуляє очеретом, притрушує злегенька землею).

Марина. (Кидає заступ за дерево). Готово! Іди, іди, вороже людий—вже готова за-для тебе глибока могила. Ти сам поклав на терези своє та Степанове жите—ворогуй-же на себе, коли вони потягнуть за моїм вибраним. О! коли-б хоч швидче кінчались отсі муки! Іди! іди швидче, мій любий, мій бажаний! Я з'умію пригорнути тебе до того серденька, що обливаеться кровю, палає помстою. Я згоджуся цілувати тебе у ненавістні вустонька... ти примусиш мене зрадити своєму Степанови, стати твоєю полубовницею!... Іди, іди, пекельна гадино! Пий, упийся коханем тієї, що вміє кохати тільки раз на своєму віку!....

(Заходить місяць).

Я В А 5.

Марина та Дмитро.

Дмитро. Бач! прийшла. Я певен був, що прийдеш. А що, галочко, „не ак складаеться, як мені бажаеться?”. „Ростиме рута на каменю”, чи ні? Ха-ха-ха! Не

дурно кажутъ: „не зарікай ся!” Чи давно се було, що ти й глянути на мене не хотїла?

Марина. Що було, то минуло ся. Тепер—ти мій господар, а я—воя покірлива служка: що звелиш, що загадаєш—те й зроблю покірливо. Тільки прохаю тебе,—дай мені днів два ще подумати.

Дмитро. Ого-го-го! Аж цілих два дні! За сї два дні його можуть здібати люди у лісі, за два дні він може утекти, і тоді випростається з моїх рук, а мені вже й так обридло за чотири рокі вертатись у порожні з полювання. Ні, галочко, досить вже я за чотири роки натерпів ся—годі!... дивись; я не сам прийшов—ось мій надежний товариш зо мною; я його добре вигострив. (Показує ніж), а ось ружжо—теж не погане: зроду не давало маху... До того ще й свисток захватив: як тільки свисну, так зразу усе село і вбіжить ся, бо я сказав, що іду на засіди, таک щоб прислухали ся...

Марина. На що ти мене лякаєш? Чи я й сама не розумію, що все жите мое, все щастє у твоїй волі? Я--ж корю ся тобі... що схочеш, те й робитиму: звелиш утопити ся—кину ся у воду, звелиш удавити ся—піду за уривком, ножем простромлю серце своє, аби вволити волю свого господаря...

Дмитро. Ти в якомусь чудному настрою Марино! Я думав побачити тебе зовсім не такою.

Марина. Ти сподівав ся бачити слізози, чути про-клини, або може благання? Так знай же, що плакати, прохати, так само як і кохати, Марина може тільки один раз на своєму віку; за те ті слізози кріваві, ті прохання—відклиknуться у серці навіть сатани! те кохане запалить серце мертвяка! І я вже прохала тебе, я плакала, я лазила на колінах перед тобою.... благала тебе. Хиба ти сього не памятаєш?

Дмитро. Памятаю... А вже-ж таки не надіяв ся, що ти так сміливо глянеш лихови у очі, а лихо те мовляв не за горами. (Кладе ружжо та ніж осторонь).

Тепер скажи мені, що ти надумала за день, на чим зупинила ся?

Марина. Сам бачиш—я пришла до тебе служняна, покірлива.

Дмитро. Я тобі не вірю...

Марина. Вивіряй!

Дмитро. Невже справді, кохаючи так щиро Степана, ти згодула ся зрадити йому?

Марина. Що робити? Від моєї згоди залежить жити чи вмерти Степанови, а хиба ти не знаєш на які злочинства згоджують ся иноді люди заради кохання? Чи може ти гадаєш, що ти один вмієш боронити своє щастє або здобувати його силою? Ти-б повинен був дивуватись, коли-б я згодилась на смерть Степана заради свого... спокою. Окрім того, здається мені, що... покохати такого... бравого парубка, як ти,—се не велика спокута... Хто знає? Може за довгу подорож з тобою поруч я ще навспряжки закохаюся у тебе!... (Съмієть ся люто).

Дмитро. Съмійсь, съмійсь!

Марина. І думки не мала съміяти ся!... Чи ти взяв білет?

Марина. Дай мені.

Дмитро. На що? Не віриш? Ось він...

Марина. Дай же мені його! Чи може боїш ся, щоб Степан не втік з твоїм білетом?

Дмитро. Куди йому тікати? На, на, Бога ради...

(Марина бере білет, завязує в хустку).

Дмитро. Ти щось надумала, Марино. Гляди! Ти добре знаєш мою вдачу: не шуткував я ніколи своїми словами, не шуткую і тепер; не відступав ся своїх замирів—тим паче не відступлю ся тепер. Я вже сказав тобі свої умови: смерть Степана, або твоя згода!

Марина. Згода, голубе мій, згода!... З згодою та миром краще живеть ся, легше вмираєть ся... Після нашої згоди ми з крівних ворогів станем близенькими друзями: навіть на тому съвіті ми стоятимемо поруч....

Дмитро. Жартуєш, чи що, Марино?

Марина. Які тут жарти? Чи жартує коли людина на краю кручі, над безоднею? Не до жартів мені тепер мій любий козаче! (Весело). Але... коли ти звєлиш, то й на жарти здатна. (Приємно). Для чого звелів ти мені вийти сьогодні?.. Ти-ж так бажав колись моїх обіймів, тих поцілунків!...

Дмитро. Ти таки жартуєш... Не-надій ся глумом та жартами змінити моїх замирів. Навпаки, колиби ти доброжить кинула ся у обійми мої, то, здається ся мені—я-б сам не схотів тебе... цілувати.

Марина. О! се я знаю! Тобі солодкий тільки той шматок, котрий ти однимеш у старця. Тебе може тішити тільки крадене щастє. Що-ж! не мені, слабій та безпомічній, змагати ся з таким велетнем, як ти... Крадь, бери мене... останнє багацтво, останнє щастє каторжника, що попав ся в твої тенета... Не гай тільки часу—кажи, що мені діяти? В мене душа мліє, серце замирає від бажання кинутись швидче на твої груди!

Дмитро. Думаєш, що через твоє насьмішки я не обніму тебе, не поцілюю? Шкода! (Цілує Марину). Не так я дожидався сього часу, щоб упустити зручену хвилину... Памятай, що не тільки тут, не тільки сьогодні, але на кожному кроці, кожну хвилину я можу вбити або виказати людям твого коханця! Стежи ся зрадити мене, або змагатись зо мною—помста моя буде кріава. Невже ти згодна на такі умови? (Пильно дивить ся Марині в очі).

Марина. Я все передумала... я тебе зрозуміла... і здатна на всі умови....

Дмитро. Одначе я все тобі не йму вірій. Ти повинна скласти передо мною присягу... присягнути мені не утім, що кохатимеш мене, а...

Марина. (Перехоплює річ). Чому не в тім? — Я складу яку хоч присягу перед тобою. Присягаю ся навіт кохати тебе. (кидається йому на шию), щиро... вірно, мій бравий козаче, присягаю ся, (наближає

Дмитра до колодяза), ціливати, милувати тебе... не розрізняти ся з тобою... (наближається дужче до колодяза, озирається, цілує Дмитра), на покидати тебе аж до самої... (пхает Дмитра в колодязь), домовини!

Дмитро. А! (Падає в колодязь.)

Марина. В пекло сатано, з моїм останнім словом! (Прислухається). Мовчить! (Закидає дошками, закидає землею). Мовчить! Не чути, убив ся! Боже мій, Боже! Я—душогубка!

Я В А 6.

Ониська, Мотря, згодом Марина.

(Ониська біжить на кин засапана, простує до Мариніної хати, стука у вікно. Марина ховається за дерево).

Ониська. Тітко Мотре, відчиніть! О, Господи! Ох, Боже мій! Тітко!

Мотря. Свят, свят! свят! З нами хресна сила! Що там таке?

Ониська. Де Марина?

Мотря. На що тобі? Спить...

Ониська. Степан повернувся з Сибіру — десь тут ховається ся у лісі....

Мотря. Степан? Царице Небесна!

Ониська. Дмитро якось догадався та сповістив... тільки що приїхав урядник та ще хтось, згвалтував усе село, весь ліс оточили. Не дай Боже довідається Марина!

Марина. (Вибігає з за дерева). Що там таке?

Мотря. Нічого, нічого. Чого ти по-надвірю блукаеш?

Марина. Ви згадували Степана...

Ониська. То тобі почуло ся.

Мотря. Іди в хату!

(Гомін за коном).

Марина. Що там таке?

Мотря. Нічого,—кажу тобі: іди в хату.

Марина. (Прислухається). Люди кричать!

Ониська. То чийсь скот зайняли...

Марина. (З одчаем). Се в лісі кричать. (Хоче бігти).

Мотря. (Затримуючи за рукав). Куди ти? Іди в хату.

Я В А 7.

Ті-ж та Степан.

(Степан вбігає на кин, на зустріч йому Марина).

Марина. Степан!

Мотря. Царице Небесна!

Степан. (Обнімає Марину). Прощай, прощай моя едина!... За мною женуться. Дай ще раз обняти тебе на своєму віку.

Марина. Тікай, тікай, ради Бога! Ось білєт....
гроши.

Степан. (До Матри). Тітусю, мати моя простіть мене!

Мотря. Господь з тобою!

Марина. О Боже мій, тікай швидче!

Степан. Сидорка коли-б поблагословити....

Я В А 8.

Ті-ж, урядник, люди, Максим.

Урядник. Ось він де—ловіть, вяжіть його...

Марина. (Подаючи ружжу). На, обороняйся!

Степан. (Кидає ружжу). Оборонятись? Кров братів своїх проливати? За що? (до людей). Здоровово, братця... Гнате, Прокопе! Максиме, друже мій, чи признаєш мене? (Обнімає, цілує людей).

Максим. Ось коли довело ся побачитись!

Марина. (Відпихає Степана). Тікай!

Урядник. Беріть його! (Находить до Степана).

Марина. (На урядника). Собако! Чого тобі треба? (Хапає з землі ніж, подає Степанови). На ніж, обороняй ся...

Урядник. Ніж візьміть....

Степан. (Кидаючи ніж). Голубко моя, засгокой ся... (До урядника). Невже ви думаете, що я почну оборонятись, проливати кров своїх братів рідних? невже ви думаете, що рука, закована в кайдани, здатна вчиняти тільки злочинство? що серце кожного каторжника бажає тільки крові?

Урядник. Добре, добре! не вперше чуємо — вяжіть його. (Люди неохоче наближають ся).

Марина. (Кидається між Степаном та людьми). Ти очуняв, Степане? Тікай-бо!

Степан. Заспокой ся, мое серце—нікуди мені вже тікати... (До людей). Пождіть... пождіть трохи...

Урядник. Ну, чого стали?

Максим. Дайте-ж чоловікові слово сказати—він наш, не чужий!

Люди. Сусід наш, однообщественник!

Степан. Люди добрі! Не судіть мене, не поминайте лихом. Я родив ся, зріс, працював з вами... мое імя було теж непорочне до того.. нещасливого випадку...

(Мотря та Марина плачуть у голос).

Урядник. Ладно, ладно! (До людей). Годі його слухати! (показує, щоб наблизились.)

Степан. (Кланяється урядникові і тим людям). Ще трохи пождіть! дайте ще раз обняти вільно!.. Дайте ще раз обняти незакованими руками свою милу. (Обнімає Марину). Люди! братця! не судіть мене... (До Матри). Тітусю, простіть мене!... (Цілує її руку).

Мотря. (Хрестить його, плачуши).

Степан. А тепер... беріть мене.. вяжіть... ведіть, куди знаєте...

Урядник. Вяжіть!

(Люди наближають ся, з нехотя вяжуть. Степан подає сам руки).

Степан. О, Господи! невже ізнову неволя, в'язници, кайдани, залізні ланцюги і нарешті смерть на чужині, серед чужих людей? Неволя! Що є в сьвіті гіршого, тяжшого за неї? (Трохи думає, потім вириває руки). Стійте, пождіть, братця... погодіть! Я ще вільний, я це можу... коли не жити, то хоч умерти на волі, у своєму селі!... (Раптом нахиляється, хапа ніж з землі і заколюється). Прощай, сьвіте білий!.... Боже... (падає).

Максим. (Кидається піддергати Степана). Братіку!....

Марина. (Кидається до Степана). Степане, Степанику! Мене візьми з собою! (Хапає ніж, хоче зарізатись).

Мотря. Доню моя! Дитино моя! (Обнімає ніж, їй пособляють відняти люди котрі держать потім Марину).

Марина. Пустіть! Дайте мені вмерти! (Пручається). Я—теж душогубка: Дмитро в колодязі—я його пхнула.

Люди. Дмитро? (Кидаються до колодязя. Максим зостається ся біля Степана).

Марина. (Над Степаном). Степане, серце мое! О, доле, доле наша безталанна!

СОЦІАЛЬНІ ТВОРИ.

Американський шляхтич	опера в 3 діях	30	"
Блудний син,	образ в 4 діях	25	"
Бенталанія,	драма в 5. діях,	35	"
Вондарівка,	драма в 4 їах, з 5 віделоват	20	"
Бурлака,	драма в 5. діях,	35	"
Верховинці,	драма в 3 діях	30	"
Відьминочка,	комедія в 3 діях	25	"
В ценої гоміноти,	комедія в 3 діях	25	"
Дай серцю волю,	заваде в пеполю, драма в 5 діях	40	"
Душогубка,	драма в 4 діях	30	"
Імбір'яка вихрестка,	драма в 5 діях	50	"
За Неман'єду,	оперета в 4. діях,	20	"
Залоржеський клад,,	комедій-опера в 3 діях	30	"
Ворт нового життя,	комедія в 4 діях	30	"
Капрань Римко,	мелодрама в 5 діях	20	"
Катерина,	драма в 1 діях,	30	"
Мазена,	драма в 5 діях	35	"
Манітруда,	комедія в 1 дії	15	"
На відпуст до Кисиа,	комедія в 3 діях	30	"
Наймілчка,	драма в 5 діях	35	"
Із старости літє,	образ з життя народу в 1. лії,	10	"
Наталка Полтавка,	комедій-опера в 2 діях	20	"
На тихі зорі,	на ясні зорі.. спов. образок в 4 діях	25	"
Недолюдки,	буваральніца в 3 діях	30	"
Оригія,	манюнки з мішанинського життя в 4 діях	35	"
Панна Штукарка,	комедія в 3 діях	30	"
Пімста жидівни,	драма в 5 діях	40	"
Пімста за кризу,	драма в 5 діях	35	"
Повернув ся із Сібіру,	драма в 5. діях.	35	"
По ревізії,	етюд в 1 дії	20	"
Пошились у дурні,	ком. оперетка в 3 діях,	35	"
Прометей,	драматичний уривок,	15	"
Простак,	комедія в 1 дії	20	"
Святання на вечерницях,	жарт в 1. дії,	10	"
Святані на Гончарівці,	оперета в 3. діях.	35	"
Соколики,	комедія в 4 діях	35	"
Страйк спасічний образ в 3 діях		20	"
Съвідки,	комедія в 1 дії	15	"
Героїй вілок,	або жертви царизму драма в 4 діях	50	"
Украдене царство,	драма в 5 діях	25	"
Сара,	драма в 4 діях	50	"
Царичині чересички,	комедія в 5. діях	25	"

Всі замовлення посыайте на адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA
im. T. Shewchenka

168 East 4th Street. New York, N. Y